

MULTÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS
KRITIKAI FOLYÓIRAT. AZ ORSZÁGOS MAGYAR IZR.
KÖZMIVELŐDÉSI EGYESÜLET KULTÚRBIZOTTSÁGA
:: KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

Megjelenik minden hó elsején. Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Budapest, VI. kerület, Podmaniczky-utca 6. szám.
Telefon: 146-92. Előfizetési ár egész évre: 50 korona.
Díszkiadásban 70 korona. Omiketagság külön 4 korona.

SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF.

* IX. ÉVFOLYAM, 1919 ÁPR.—MÁJUS.

HAJDU MIKLÓS: HAGADA-MESE SZÁZ ESZTENDŐ MULVA

minden esztendőben hozok neked, kisfiam, új hagada-mesét. És ne jelenjtek meg üres szívvel, üres kézzel Előtte: mondja az Írás.

Mi a mi áldozatunk? Áhitat, az ünnepi vendéglátás, az asztalunkat körülülő gyerekarok ragyogása, lelki öröm, szívek derüje, ami a széderünket besugározza.

Mi a mi áldozatunk? Visszanézés. Száguldás a multnak könnyes, jajos országútján...

Mit meséljek nektek ma? Négy véres széderest után a gyötrelmes ötödiken, amikor kínban és nyomorúságban viaskodik egy új világ? Mit meséljek neked ma, amikor millió deli és szép embertestvérünk vére hulltával végre, végre isteni csodák valóságai rajzolódnak az égre? A mi egünkre!

„Építsd föl Jeruzsálemet, a szent várost, a mi napjainkban...” Mindennapi kenyerünket legmélyebb sóvárgásunk imádsága kíséri. Forró vágyakozásunk tüze izzik, piroslik széderesténk minden szaván, minden emléken és dalán. És éneklitek velünk: a jövő évben Jeruzsálemben...

Mit meséljek ma nektek, amikor — látjátok! nézzétek! — épül, épül a Szent Város? Amikor a történelem csodát teremt és népek igazsága zsidók országát hívja életre Karmel bér-cén, Libánon cédrusán, Sáron ligetén, Jordán partján!

Tündérmese ez! Álom ez, káprázat! És valóság.

... De mesél majd, édesfiam, a te unokád vagy a dédunokád száz év mulva, széderestén — rólunk, a mi időnkről, erről a borzalmak táncát járó korról, és mesél majd a mi csillagunk eljövételéről.

Mit beszél majd vajjon száz év mulva a te unokád, vagy az unokád fia, a mi mai nagy-

időnk nagyjairól: hőseiről, építőiről? És mit szól majd a törpékről, meg a gonoszokról, a zsidó faraókról, akik zsidó szívek zsidó vágyakozását akarták bilincsbe verni?

Ez a mese, ez a száz esztendő multán kikelő széderesti hagada viszi, röpíti időnek nagy-nagy távolságába szememet, szívemet. Hallgasd, fiam, száz év mulva talán ez lesz a széderesti mese...

* * *

Az ügyes, a leleményes, aki megtalálja az afikómont, megkapja mindig jutalmát: tavaly elvitte az édesapja Jeruzsálembe az afikómon szerencsefiát. Az idei afikómonos se kíván bizony kevesebbet: egy szép vakációs utat Zsidóországba.

Megkapja.

— Azt hiszitek, gyerekek, hogy vagy száz esztendővel ezelőtt efajta ajándékról lehetett beszélni? Hogy akkor, teszem ezerkilencszáztizenkilencben, olyan könnyűszerrel lehetett Pestről a Szentföldre utazni?

A dédapám könyveiben olvastam, (ez a dédapa én volnék!) hogy száz esztendővel ezelőtt itt, magyar földön, csak óvatosan és félénken volt bizony szabad kiejteni ezt a szót, hogy Zsidóország. Azt hiszitek, talán a másvallásúak üldözték a szentföld szerelmeseit?

Nem így volt.

Zsidók gázoltak a zsidó vágyakozásokba. És zsidók írták, szavalták, hogy aki otthont akar teremteni testvéreinek Palesztinában, az — hazaáruló.

Hazaáruló!

Játékaikat azok játszották ezzel a szóval, akiknek nagyon-nagyon könnyű volt a lelki ismeretük. Akkoriban — néhány évvel előbb — így nevezték gögös, maradi koponyák a szocia-

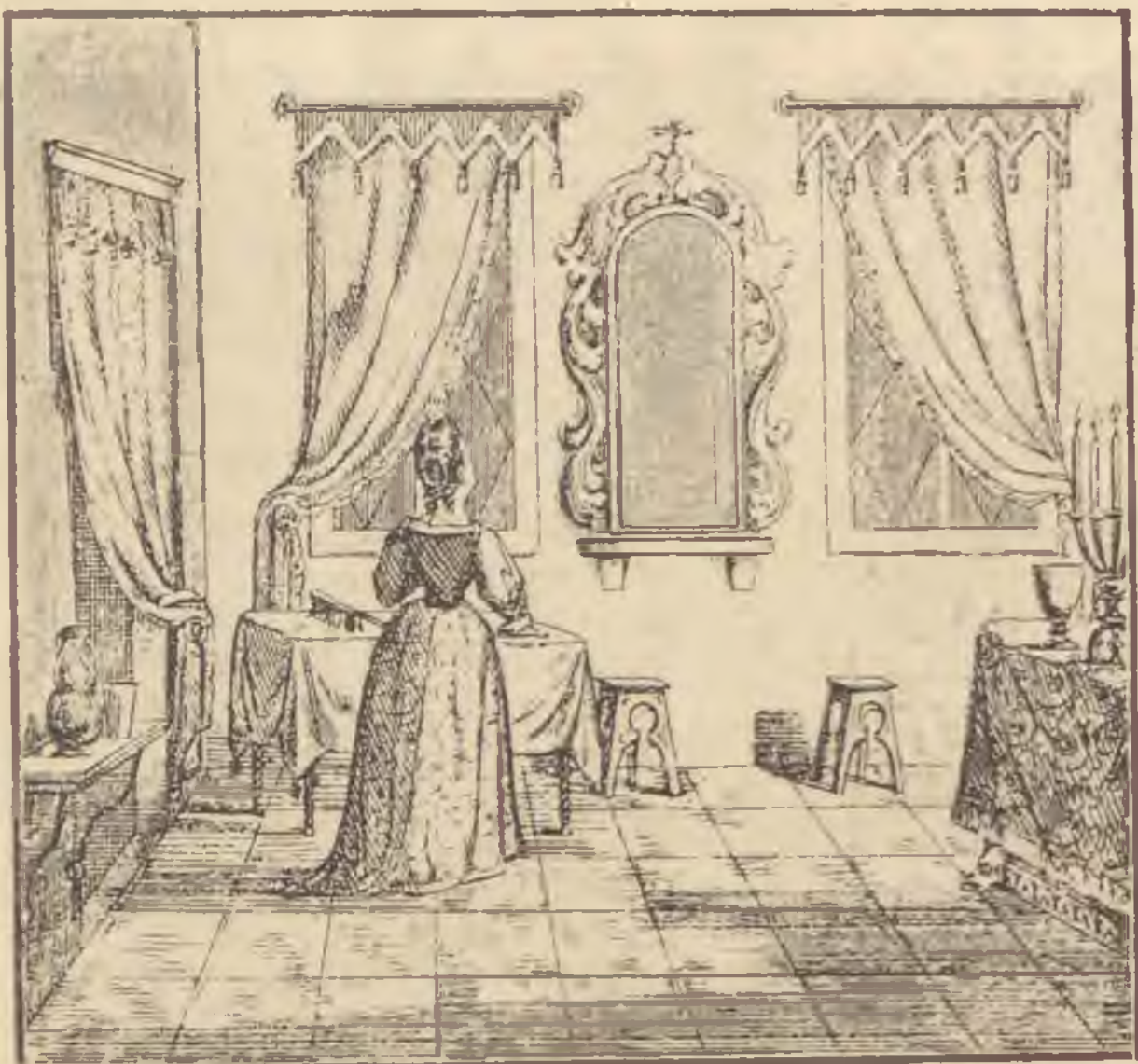

P. F. POOLE : DIE VISION EZEKIELS

„És láttam és íme forgószél jött észak felől és nagy felhő és lűz vegyült köréje és közepén ragyogó fény a lűzben...”

P. F. POOLE : EZEKIEL LÁTOMÁSA

A „Mult és Jövő” 1919 április—májusi műmelleklete

Vor Pesach

Peszach előtt. (Egy régi olasz Hagadából)

listákat is. Szinte el se hinné az ember, ha hiteles írások nem mondanák: hazátlan bitang volt egyszer a neve a harcos hívőnek, aki várta a Messiást, akinek a szíve embertestvéreiért dobogott. Aztán jött a nagy háború, a világösszeomlás rettenete, piros vér és fekete gyász, bának és árvák és özvegyek hangos jajszava. A nagyurak országa elveszett. Ezek a hazátlan bitangok, ezek a hazaárulók pedig odaálltak a nagyvilág piacára elhagyatottan, árván, és bús szívük meggyötörtségében fölkiáltottak: élni, élni akarunk! A győzők fölocsudtak mámorukból, — ezeknek a hazaárulóknak köszönhetjük, hogy magyar kalásztól ékes ma is a magyar rónaság...

Bedikath Chomec

Chomec-eltakarítás Peszach előtt

Voltak azonban más hazaárulók is. Zsidó nagyurak, hatalmasok verték a mellüket, hogy ők, egyesegyedül ők a hűek és megbízhatók, ők a hazafiak. Aki Cion felé néz: az szedje össze cókmókját, sátorfáját és menjen, menjen, nincs annak itt helye. a Duna-Tisza közén... Aki népi tudatban érzi multját, azzal végezni kell. Mert közveszedelmes: eladja az országot... Földarabolja. Széttépi.

Egyszer volt, hol nem volt... nem is heted-hétország túl... Szomorú kis sziget volt száz esztendeje a mi földünk. A világ sorának intézői: Amerika elnöke, mellette az oceánontúli legfőbb bíróság feje, aztán hatalmas munkásvezérek: valamennyien elismerték a zsidó mult történelmi parancsát. Itt, nálunk meg csökönyösök, kútmérgezők vitték a szót. Teliszájjal, nagyhangon.

Fölfordult világ volt a huszadik század elején. A nagy amerikai békeapostol odakiáltotta az egymást marcangoló nemzeteknek, hogy minden nép építse népi multjának fundamentumára a maga otthonát; beharsogta a világba, hadd élje új életét Palesztinában zsidóknak bibliai jussa!

Hogyan tört utat magának az isteni ígért: hősköltevény ez. Szállt, szállt a magasságba testvéreink jajszava és jött a mózesi erő, a melléállítás, az együttérzés szava.

Kik voltak, akik megvédték a sanyargatott, megkancsukázott, kivert Ahasvért? Álmodozók és építők. Cion felé fénylett a pillantásuk, úgy nevezték vezérüket és csapatukat, hogy cionisták, keletrenézők, gyarmatosok. Kevesen voltak, aztán tíz-húsz év alatt sokasodtak, gyarapodtak. Addig-addig, amíg úgy-e már nem is harcos csapat: a nagy munkát a huszadik század közepére befejezték...

Előbb azonban nagy csatát kellett harcolniok. Mi adott nekik erőt? Hol vették elszántságukat és kitartásukat?! A gólusz, az elnyomatás szenvedéseinek ezer villáma cikázott a szemükből. Erősek voltak és bátrak, bölcsek és bizakodóak.

Láttatok már, gyerekek, napraforgót, amint olajos, sárga tányérját kinyitja napkelet sugárkévéje előtt? A nagyvilág szíve is így nyílt meg az igazság bibliai tüzében.

A világ megértelte a prófétát és tanítványait. A világ igen, — csak éppen mifelénk nem hittek, hogy másképpen lesz holnap... Mi volt akkor ez a Pest? Lomha tespedtség, nagy-nagy süket város...

Hát a zsidók! Azt mondták, hogy ők izraeliták. Ezt is súgva susogták. Attól féltek, hogy ide vagy amoda nem juthatnak be, öcsémurammal, bátyámmal nem tegeződhetnek. Ezek voltak a bajaik és szenvedéseik, amikor új vizekre szállt a mi hajónk. Megijedtek a pestiek. Nem,

Sederabend. (Aus einer a ten italienischen Hagadah)

Szédereste. (Egy régi olasz Hagedából. Ekstein Julia tulajdona)

„nem kellene a megálmodott álmok” — rikoltották. Nekünk ne mutogassák a multat...!

Akik nagyon féltek, azok mindjárt esküdöztek is, fogadkoztak, hogy amiről ők tudnak, az nem Zsidóország. Ők a vallás hívei...

Szegények, szörnyű remegésükben a sokszor megcsúfolt vallásba kapaszkodtak... A válásról azonban épp oly keveset akartak tudni, mint a zsidó népről. Jórészük onnét ösmerte, hogy vallás is van a világon, hogy tudta, ezt a vallást el lehet hagyni. Nyeglén, divatból. Válásról beszéltek, de nem tartottak se szombatot, se ünnepet, nem volt ezeknek, szegényeknek, közük a multhoz, se dicsőséghez, se szenvedéshez.

Pedig éppen száz évvel ezelőtt minden nép újra kibontotta szárnyait, ezek a szegény el-

alkuvók-megalkuvók meg arról szavaltak, hogy aki testvéreinek országot, államot szerez, — az hazaáruló!

Ébredj népem, nézd a börtönajtók sarkig kitérve mind és rabjaik mind messze ment, szabadra kelt ujjongó, boldog emberek; minek hevernél tompa-lustán az aklok közt, mint hajdan ősed, ki megkivánva átkos renyheséget igához görnyítette vállát?!

Ébredj népem, nézd, felkelt a tenger, zúgó hullámok partot ostromolnak, száz büszke gálya, sok zászlókkal ékes, léket kapott, alámerült...

Die Weisen von Bene Berak

A bölcsek és tanítványaik Bené Berakban. (Egy régi olasz Hageda metszeteiből)

Így énekelt nekik Izsák pap: a lelkesek és hitvallók közül való. Valahonnét egy tuladunai faluból küldte Pestre szentharsonás, forró üzenetét. Éppen jókor. Mire ideért zengő, tüzes szózata, itt a rabbik mesterei ültek össze, hogy ítéletet mondjanak a büszke zsidó látomásokról, Cion csapatáról.

Nagy pecsétes írást készített akkoriban a papok iskolája. Olyasfélét, aminőt szentéletű rabbik — így ünnepek előtt — a husvéti cukorhoz, kávéhoz és borhoz adnak. De itt az élet italáról azt írták, hogy méreg. Zsidóország építőit akarták megbélyegezni.

Ha ezeket a fakó betűket olvassa az ember, szeretné fölbreszteni a kishitűeket örök álmukból, és megmondani nekik:

— Nézzétek, zsidó vezérek, kicsike politikusok, nézzétek, törtető szereplők, kishitűek, kár volt annyit siránkoznotok. Mért féltetek? És mért szavallátok, hogy testvéretek rossz úton jár. Látjátok, ma él és virul Cion új országa, — de él, és szebb és igazibb életet él ennek a magyar földnek zsidósága is. És — látjátok — itt él továbbra is magyar földön a magyar zsidó! Szereti, imádja ezt a honi rögöt, álma és vágya, keze munkája Magyarországé. Úgy-e megmondták száz évvel ezelőtt Cion szerelmei, hogy ne, ne ócsároljátok őket csúnya hazugságokkal. De ti nem olvastatok a szívükből, ti nem olvastatok prófétáik szózatait... Oh, mért nem hallgattátok meg vezéreiket? Mért nem olvastatok költőiket?! Akkor nem vétkeztek volna...

Pedig a vak is láthatta, mi történik. A süket is hallhatta mit akarnak, mire vágyakoznak a bibliai nép fiai, lányai.

... Bialik hű kis dalosmadarától kérdezte:

Voltál-e Cionban, testvéreimnél?
Úgy-e, hő üdvözletet küldenek?
Oh, boldogok! ők ottan, ottan élnek,
Tudják-e: én itt mennyit szenvedek?

A szenvedőkkel a költő törődött. A pogromok áldozataival, vértanúkkal, földönfutókkal, házukból, otthonukból kivert testvéreinkkel az ősi föld rajongói ölelkeztek...

Lilien, Struck, Schatz a művészetek világnyelvén, Herzl, Nordau, Achad Haam, Perez, Solem Alechem a betű tűzével világítottak Cion csillagfényes jövődjébe. Itt, Pesten pedig még széderestén is verejtékes magyarázatokkal ferdítették el az egyszerű gondolatok világos értelmét.

„Jövő évben Jeruzsálemben” — mondták kórusban. De mindjárt hozzátették, hogy ez csak képletes beszéd. Ez csak játék a szavakkal, mert nem, nem akarunk zsidó államot. Aki Ciont föl szeretné építeni (ezt írta egyik újságjuk), az hóbortos elme, az csak egy „bécsi tárcaíró”. Tudjátok ki kapta ezt a kitüntetést? Herzl, a nagy Herzl, akinek a munkáját, nevét, város

és egyetem, vasút és kórház, történelem és legenda őrzi ma a Szentföldön.

Ilyen zavaros, csúnya világ volt a nagy háború idején Magyarországon. Száz évvel ezelőtt. Nem nagy idő, — de ezer esztendő épített azóta a zsidó zsidóság.

Nem nagy idő. Mégis, hogy most mesélek nektek, gondolkodom, gondolkodom, ki tudja ma akárcsak a nevüket is a megalkuvók rangos-címes vezetőinek, bankárainak, hámánkáinak, íródeákjainak? ... Akik bábeli lármával akarták zavarni a nagy és szent bibliai Internationale fenséges építőmunkáját...

Egyszer volt, hol nem volt... De ma már áll és virul a Szent Város, Jezsajás népének országa.

— Ide azt az afikómont...! Jól van, fiam. Elviszlek Hebronba.

... És most énekeljünk. Adir hu, jivne bészau bökorauv... Építse föl házát, Hatalmas Istenünk, a közeljövőben, mielőbb, mielőbb...

Most már értitek úgy-e, mért gyulladtak ki akkor a szemek erre a dalra? Érzitek úgy-e, hogy ennek a zsoltárnak, panasznak, fohásznak meleg, tavaszi a ritmusa, olyan, mint az életöröm lakodalmi ujjongása...

...: „ha akarjátok, nem mese!” — írta álmai fölé halhatatlan Herzl Tivadar. Ez a hagada-mese, ha akarjátok, nem mese...

... e szent éjszakán
Égen és földön
Sötét sorsok folyói folynak.

Fekete árban fekete hullámok verték, csapkodták mi szelid fehér bárkánkat. Szenvedtünk és jajgattunk. De könnyeink hullása, jajsza-vunk sikongása Cionba szállt...

Ma virág nyílik a szent mezőkön. Elviszlek benneteket a hímes rétre, a karmeli szőlőgerezdehez, az örök városba. Sinaj lábához, ahonnét az Élet üdve fakad...

Ilés próféta hirdeli a Messiás jövetelét. (Egy 15. századbeli hamburgi Hagadából) Der Prophet Elias. (Handschrift, 15. Jahrhundert)

PATAI JÓZSEF ÚJ VERSES- KÖNYVÉBŐL¹

SULAMIT, LÁTOD A LÁNGOT?

Sulamit, látod a lángot?
A júdeai bércek tetején
Kigyullad millió ünnepi fáklya,
Boldog ki látja!
Mi látjuk, Sulamit, te meg én.

Sulamit, érzed az illatot?
Sáron völgyében, Kármel ligetén,
Tavasz virágát friss szellő becézi,
Boldog ki érzi!
Mi érezzük, Sulamit, te meg én.

Sulamit, hallod a hangot?
Cion ormán, az olajfák hegyén
Szent kürtök búgnak, hívnak diadalra,
Boldog ki hallja!
Mi halljuk, Sulamit, te meg én.

MAKKABÉUS-ÉNEK.

Sáron völgyéből szállnak énekek,
Libánon ormán lágy szellő susog:
„Óh áldott legyen minden léptetek,
Rajongó, áldott Makkabéusok!

„Áldott legyen jöttötök, keltetek,
Kik daloljátok új Reménydalom,
Kik a tavaszt, életet zengitek, —
Hol hullák között zúg a siralom.

„Hol minden tag béna, minden fej beteg,
Hol levél s virág, minden porba hull,
Áldott legyen ifjúi tüzetek,
Mitől a vén törzs ifjúságra gyúl.

„Áldott a hajnal, a szent pirkadat,
Mely lelketekben fáklyául lobog,
És világít száz véres harc alatt,
Hogy lábatok soha nem tántorog.

„S áldott legyen vad, véres harcotok,
Minden Makkábbi-lángú szent csata,
Mitől félnek a hűtlen pásztorok,
S az aranyborjú áruló-hada.

¹ A kötet április hó végén jelenik meg. Ára 10 kor.
A Mult és Jövő előfizetőinek 6 kor. Portó 70 fillér.

„Es áldott, ezerszer áldott legyen,
Mit egyengettek, a diadalút,
Hogy élet ujjongjon völgyben, hegyen
S virág övezzen új várost, falut.

„S áldott legyen, áldott mindörökre
Szívetek dala, mit küldtök felém
S mint Hallelújah száll az ősi rögre
Szent Megújulás piros reggelén.“

Sáron völgyéből szállnak énekek,
Libánon ormán lágy szellő susog:
„Oh áldott legyen minden léptetek,
Rajongó, áldott Makkabéusok!“

A FAKIR.

És könyvek és toll és papir és tinta,
S ezer szép hasonlat és ezer „mint-ha“.

És tinta és toll és papir és könyvek
S megdermedt velők és megfagyott könnyek.

És könyvek és tinta és toll és papir
S itt ülök én, öreg zsidó fakir.

És papir és könyvek és tinta és toll,
És hol van az élet, ó hol van, hol?!

MAGYAR DALOK REPÜLNEK JUDEÁBA.

Letépem izzó, sápadt homlokomról
A koszorút, az égető babért,
Tiétek mind, hadd hulljon illatozva
Mohos, virágtalan bús sirotokra,
Egy-egy hulló levél a sok dalért . . .

Tiétek mind, letépem levelenként
S száguldó szellő szárnyira vetem,
Hadd szálljanak, szálljanak lengve, szállva,
Hol ti pihentek, el száz messze tájra,
Északon, délen, nyugaton, keleten . . .

Magyar dalok repülnek Judeába
S köszöntik hárfás héber énekek,
Sír-ha-sírim lelke lobog dalomban,
Szívem örök Népem szívébe dobban
S Feltámadásra vele ébredek . . .

BOLGÁR MÓZES: A NEMIROVI KÁNTOR

Blümele, add elő a pengéket és a köszörülőket! — szólt Karinszky, a nemirovi kántor-metsző és egy ideges mozdulattal felugrott a székről, melyen ült.

A felesége ráemelte nagy dió-barna szemét és boldogan elmosolyodott. Hogyne, olyan különös az, hisz úgy is mondhatná, hogy Blüme, hol a chalef, hová tetted a metszőkést, de ez az ember rabja a zengő szónak, azt mondja, a kiejtés után is kong a koponyájában, mint az elnémult harangok.

Egy pillanatig tartott ez a gondolatvillanás. Az asszony nyugodtan felemelkedett, magas termete kiegyenesedett, mintha nyujtozkodna, pár lépést tett és odanyujtott férjének néhány hosszúkás fatokot és egy dobozt, aztán szó nélkül visszaült az asztalhoz.

Az asszony verőfényes mosolya megvilágította a szobát, enyhe nyugalma szétáradt a meleg levegőben és átáramlott a férfira. Csen-

A zsidók felépítik Pithom és Ramszeszt Egyiptomban. Egy 15. századbeli héber kézirat (Izsák ben Szimha) illusztrációjából
Frohnarbeit der Israeliten in Egypten. (Handschrift. 15. Jahrhundert)

desen végigsimítja kékeres, fehér kezével szögletes homlokát, a szénfekete szakállt és munkába fog. Egyik tokból kivessz egy bágyadtfényű kést és a dobozból egy puha, teavajszerű követ, vizet önt rája és aztán egyenletesen jártatni kezdi a pengét a kövön.

Kint bűgva kavarog a szél, a hópelyhek gomolyogva keringnek a levegőben és a remegő ablaktáblákhoz csapódnak; az utcán nehéz szekerek döcögnek végig és a szekrényen fázékonyan kocognak a poharak és ez a bűgó, didergő köznapi zsivaly, mint valami ritmikus dallam szüremlik a kántor finom, hangfogó fülkagylóiba és ahogy ring a teste a köszörülésnél, úgy tetszik, mintha taktust verne a dalhoz...

— Na de evvel a késsel a jeruzsálemi főpap asztalára mernék vágni! — mondta önérzetesen a kántor, miután izgékony középujjának vékony, fehér körme végigsíklott a könnyű penge hajszálfinom élén.

Az asszony homlokára könnyű árny borult és felsóhajtott:

— Bár mehetnénk Jeruzsálembe!

— Blümele, mondja szemrehányóan a férfi, úgy-e, te apád után bánkódsz. Talán itt is hagy nál engem.

— De Nachmanku, mit beszélsz!? Nagyon szeretném látni, nem tagadom, de most...

— Olván a te apád, Blümele, mint a szikla. Hogy kértem, ne hagyjon el bennünket. Azt mondta: az unokáimban már eleget gyönyörködtem, most már megyek az őseimhez. Keményszívű ember.

— Ne mond azt. Ha láttad volna, mikor megmondtam neki, hogy nem megyek a pap fiához. Apa keményen összehúzta bozontos szemöldökét, ez azt jelentette: ki mer ellentmondani a nemirovi roshakolnak? De tizenötöstendős fejjel mindent mer az ember, bátran kivágtam, hogy a szombati bocher felesége akarok lenni, aki olyan szépen énekel és elpityeredtem. Azt hittem, elsülyedek szégyenemben, azt hittem, most megver. De nem! Könny csordult ki a szeméből, homlokon csókolt és azt mondta: persze szépen énekel, nagy a dal hatalma, én is fiatal koromban... na igen... nem baj, nem baj.

A kántort bizsegő forróság csapta meg, pedig annyiszor hallotta már házasságának ezt az előjátékát. Ifjúság emléke suhogott körötte: a gazdag Rubinstein visszhangos termei (hogy kongott azokban az ő hangja!), a zizegő szőnyegek (de sokszor botlott meg rajtuk) és a szombati énekek, mindezek megelevenednek és zsongnak-bongnak a lelkében és a szíve csordultig megtelik hálával a felesége iránt.

— Blümele, koronám, mondja meghatva, aztán megsimogatja homlokát és eltűnődik: Világok Ura, hogy eljár az idő! Tizenhat esztendő illant el azóta, Rebeka már tizenöt éves, te már abban a korban menyasszony voltál...

H. Fenn : Sicheem-Nablus

H. Fenn : Sicheem-Nablus

Az asszony elpirul. Maga is viruló rózsza még és már harmatos bimbó feslik a tövében.

— Rebeka ráér! súgja szemérmatosan.

— Blümele, te talán megbántad, hogy sietél? Látod a tenor meg a basszus...

És így folyt, folydogált a szó mint az Édenkert símán húzódó balzsampatakja Gyermeük jövőjéről beszélnek, de suttogó hangjukban elmult nászok remegései vibrálnak. Az ég peremén biborfolyam húzódik végig, a szoba megtelik rózsaszínű köddel. De kint nedves párák ereszkednek a csatakos utcákra és imbolygó, alkonyi árnyak állnak az ablakok világa elé. Leskelődnek, sugdolóznak és vigyorognak a mit sem sejtő, boldog emberpárra. Uhuhu, csak ábrándozzatok, nem halljátok, hogy kavargó a levegőben a szitok, az átok, az istenkáromlás, mint a halálmadarak szürke csapata!...

— Nyanyuka! hangzott riadtan és az ajtón bebukott Rebeka. Arca izzik a vértolulástól; boglyas, bronzvörös hajzatán finom hóréteg csapzik, olyan az a fejecske, mint egy gömbölyű bazsarózsa gyönyvirágos keretben. A szülei a rémült lánykát karton fogva a diványhoz vezetik és lefektetik.

— Huligánok... korcsma... utcán... Hanánál... liheg Rebeka.

Az apa a kezeit tördeli, az anya ecettel dörögli az ájuló gyermek pihegő keblét. Nem hallottak, nem láttak ők most semmit, csak azt a vergődő báránycsordát a kezeik között s nem vették észre, hogy a farkasok hordája közeleg. Itt a veszedelem! Az udvar döng, durva csizmák dobbanása alatt a káromkodó csöcselék, ki bottal, ki baltával, ki pálinkásüveggel a kezében betör a szobába...

*

Szombat a pogrom után!... Úgy gyűlnek az emberek a templomba, mint a balvégzetű Ab kilencedik napján és a templom úgy sír, mint a szentélyomladék nyugati fala.

A nyirkos vakolat repedéseiből csepereg, szivárog a könny, az ablakok tábláin gömbölyű pettyek, ráfagyott könnyek. Hát ott kint mi derlik, mi ereszkedik a mennyről a földre? Köd, felhő vagy talán iromba hamu, mit a gyászoló Isten ősz fejére szór népe romlását látván?...

Az ajtó nyöszörög, mint a halódó asszony és a hívek lopva surrannak be rajta. Leülnek, — a padok nyögnek alattuk, mint szétzúzott cse-

Schuler : Manna in der Wüste

Schuler : Mannaszedes a sivatagban

csemők. Réveteg tekintettel, rebbenő szempil-lákkal néznek egymásra, szomszéd szomszéd-nak nem köszön, barát idegenül néz barátjára. Szombat a pogrom után . . .

A sánta öreg Vaszil, a vice-samesz, a szom-bati egyházfi dideregve ül egy sötét sarokban, szomorúan szétnéz :

— Bozse, bozse, morfondiroz magában, húsz éve szolgálom itt a zsidó Istent, rakom a tüzet, gyújtom és oltom a gyertyát, de ilyen szombatot nem értem . . .

Aztán odafordul a kályha mellett melegedő, didergő férfiakhoz és zsidóul mondja :

— Rabojszem, hány óra lehet? Már régen virradt, mi? S itt vaksötét van. Meggyújtom a gyertyát. Soha ilyen napot. Hány óra van?

Gedalja, a boltos a mellényzsebéhez kap, aztán keserű mosollyal mondja :

— Az én órám a kovácsnál van.

— Az enyémet meg a sintér vette gondo-zásba, toldja meg Mihalov, a búzakereskedő.

— Bozse moje, az én Istenem küldje rájuk a kolerát! Egy életem, egy halálom, de avval a hektikás kováccsal még leszámolok, olyan

igaz, mint hogy tizenkét évig szolgáltam Niko-lait! Hogy inkább engem ölt volna meg, mint az én szépséges, drága gazdasszonyomat! És az a kis bárányka, a Rebeka! . . . Miért is csa-varog az én vén fejem a korcsmába, miért nem voltam én akkor otthon.

A Vaszil bácsi öreg szemeiből meleg köny-nyek csurogtak őszülő bajszára, a zsidók elfor-dultak és sírtak.

— Igaz, mondja Gedalja, hát a gazdád mit csinál, jobban van már, eljön a templomba?

— Segény pan kantor! Azóta mindig nála virrasztok, folyton félrebeszél. Az éjjel ott volt mellette az anyja, hát azt mondja Mamusi, hogy tetszik neked a menyasszony? Azt hiszi szegény, hogy ő most vőlegény. Aztán azt mondja: Úgy-e, Blümele, te még nem hallottál engem oroszul énekelni? Aztán énekel oroszul, de úgy énekel, hogy az embernek megszakad a szíve. De ma már felkelt, olyan akár a fal és felkelt, mert — azt mondja — előimádkozni akar.

Az emberek szomorúan rázták a fejüket: mi lesz ennek a vége?

— Én csak azon csodálkozom, hogy a zsvá-nyok őt nembántották, mondja József, a gyűrűs.

Schuler : Die Auffindung Moses

Schuler : Mózes megtalálása

— Az én Istenem küldje rájuk a kolerát! Hát azt hiszed, hogy a te gazdádnak a pénze kellett nekem, te sánta zsidókutya, mondta nekem a kovács, az a fegyenc, tele volt már akkor a zsebem. Hanem az a kis riska, az a Rebeka, meg az anyja... Vigyorgott és köhögött a bitang, én megfogtam a gégéjét: Megállj, te kehes! Megfojtottam volna, de kiabált: Hej, fiúk, dobjátok a kútba ezt a zsidókutyát. A kormos legények kirohantak a műhelyből, de nem mertek az öreg Vaszilhoz nyulni. Ők mondták el aztán, hogy a gazdámat is a kútba akarták dobni, ki is hurcolták, már ott feküdt a káván. Akkor ment át az én jó hadnagyom, a Lionew generális (ő hallotta a pan kantort hosszúnappor énekelni) és rájuk mordult: mars csürhe, hagyod a gyákot! Az én Istenem áldja meg érte, de az asszony néppel addig végeztek. Hogy az én Istenem...

— Sa! Itt jön a pap és a kántor!

Az öreg visszakullogott a sarokba, az emberek siettek, ki-ki a helyére és néhány perc múlva megkezdődött az ima.

Karher : Mózes vizet fakaszt a sziklából
Karcher : Moses schlägt Wasser vom Felsen

Schuler : Das Goldene Kalb

Schuler : Az aranyborjú

Csendes, áhítatos zsongás támadt a templomban. A harsogó zsoldárok, mikben ujjongó szigetek, zúgó tengerek és tapsoló erdők zengik a Teremtő nagy nevét, most a rombolás után oly tompán, oly sötéten búgtak, mint Jeremiás siralmi Cion romjain.

Az ajkak csak mormolnak: Ha szájuk telve volna dallal, mint a tenger és nyelvünk morajjal, mint zúgó habjai, akkor sem tudnánk Neked méltóan hálát adni... De a nyiladozó sebek, a sustorgó vér némán kiált az égbe: Hát megbénult a jobbod, Isten?

A reggeli imát befejezték, a Tóra heti szakaszát elolvasták, most következik a muszaf. A hívek meredt szemekkel néznek a keleti fal sarokülése felé, a pap és a gondnok tétován összenéznek és aztán ők is egyszerre kételkedően a kántorra pillantanak. De a kántor legyint a kezével, megigazítja széles, ezüstszegélyű taliszárát és sietve felmegy az almemorra.

Megáll, mintha várna valamit. Valami hiányzik neki. Nem is olyan régen — ő érezte — bizsergő melegség áradt ilyenkor a hátára, a női karzat tüllhálózatán keresztül és most teste

fázékonyan összerázkódik és összezsugorodik. Nem tart sokáig; magas, szikár termete erőszakosan kiegyenesedik és felzendül az ő ismert, érces hangja:

— Jekum purkan min semaja!

A zengő szavak szétgördülnek a templom csarnokában és a hívek zúgva, önfeledten utána-mondják.

Egyszer csak a zavaros morajlásból kicsendül egy remegő sirám. A kántor hangja, de úgy bűg, mintha fátyolon keresztül, ismeretlen mélységből szállna fel: a vértanuk imáját mondja!

— Könyörület Atyja, ki magasban trónolsz, gondoldj kegyesen ama szentekre, ártatlanokra, becsületesekre, kik meghaltak, hogy a Te szent nevedet megszenteljék . . .

Végtelen egyszerű szavak, de ahogy a kántor azokat kiejti, rettenetes azt hallgatni. Bolygó sóhajok, kéztördelő sikoly, nyerítő kacaj, talán káromló panasz is reszket a hangjában. A férfiak sápadtan néznek a kántor halványodó arcára és a női karzat úgy zokog és bűg, mint valami óriási galambdúc. A kántor folytatja:

— Kik hívek és kedvesek valának egymásnak életükben és a halálban sem váltak el . . .

Itt megcsuklik, szívéhez kap és megtántorodik és egy artikulátlan hang tör ki a melléből, — a zengő kántor torkából halálos, horkoló hang.

„Az Úr keze”. Párisi Hagada (Aus einer Pariser Hagadah, 16. Jh.)

Illusztrációk egy 16. századbeli párisi Hagadából

DR. HEVESI SIMON: EZEKIEL

anyatlóban volt Judaország és Jeruzsálem. Jojachin csak 3 hónapig volt király és ezért a rövid dicsőségért 37 évig szenvedett mint fogoly Babilóniában. Vele ment a felső tízezer, a harcosok, a nemesek, a fegyverkovácsok és páncélverők, a szellemi vezetők egy része is. Közük lehetett már akkor Ezekiel is — 596-ban a közigazgatás előtt.

Kilenc éve volt akkor, hogy Jojachin apját, Jojakimot, kit a Ribla melletti véres ütközet után Egyiptom tett meg uralkodóvá, vazalussá tette Kháldea. Három év múlva már felóniát követelt el pártfogó ura ellen. Megismételte ezt az eljárást Juda utolsó királya, Czedekia is, aki hasonló módon pártolt el Nabukodnozortól Egyiptomhoz. Hanyatló idők voltak Babilón győzött. Czedekiát fiai kivégzése után Riblában megvakították. Így mondja el ezt a történet.

Két zsidóság volt már ebben a kimúló korszakban; az egyik a deportáltak serege Babilóniában, a másik még nemzeti élet birtokában otthon. Jeruzsálemben Jeremiás hirdette a szomorú ígét a végpusztulásról, Babilóniában Ezekiel. Elkövetkezett aztán a végső katasztrófa is, Juda leigázása, Jeruzsálem pusztulása és a nagy babilóniai exilium. Ez volt a történelmi háttér, melyből Ezekiel próféta alakja kiemelkedik. Beszélt a babilóniai zsidókhoz és a jeruzsálembeliekhez. Két szintér volt előtte, a babilóniai zsidók telepe és Jeruzsálem. Ott élt a gólában és gondolata átszállt a szent földre.

Zordon és fönséges alakja a prófétaságnak Ezekiel. Zordon és félelmes az akaratereje, tüneményes, csökönyös, kíméletlen és következetes a koncepciója, sötét és izzó, szemkáprázató és megdöbbenítő a prófétai fantáziája. Csodálatos akarateros ember, aki Mózes munkáját megismételte, egy vallási népet teremtett az exiliumban. Lelkének összetétele nem kevésbé csodás. Magam előtt látom őt honfibanatának gyötrelmeivel, szívós hitével, csalódásainak keserűségeivel és kataléptikus állapotokba döntő lelki válságaival, halálosan elszánt önkínzó és magaföláldozó állhatatosságával és kitartásával! Csodálatos lelki összetétel! Következetes, mint egy mérnök, szinte rideg, matematikai; gondolatának mérnöki vonalozása van, elannyira, hogy a későbbi hagyomány a görög Pythagorasszal engedi találkozni — és a képzelete áttör minden vonalat, minden határt; víziói misztikusak, fönségesek és — technikai problémákkal és részletekkel vannak átszőve; megálmodja egy nemzet újjászületését, egy vallási nemzet koncepcióját és egy templom tervrajzát. . . . Rája gondolok és sötét tájat látok magam előtt, melyre nehéz, hömpölygő éjszakai felhők

Doré : Ezekiel

Doré : Ezékiel próféta jövendöl a népnek

fonódnak és annak előterében látok egy kőhegyet, amelyen nem fakad virág, de tele van a tűzhányók forró, forgolódo izzásával, taraját tűzkéve koronázza, mely isteni glóriába megy át. Egy második Sinajhegy, ez Ezekiel próféciája. A „legcsodálatosabb és legmagasztosabb prófétának” — ὁ τῶν προφητῶν θαυμασιώτατος καὶ υψηλότατος — mint Nazianci Gergely nevezi — prófétai működése 22 évet tölt be (593—571 ante).

A helyzet, melyben áll, a két zsidóság; egyik Babilóniában, a másik Judában; utóbbi a hanyatló nemzeti lét birtokában. Az egyiket Ezekiel halálra ítéli, a másikat halottaiból készül föltámasztani. Ezt a vezető és alapvető gondolatot, ezt a programot Jeremiásban is megtaláljuk dióhéjban, Jeremiásban, aki Jeruzsálemben hirdeti az isteni akaratot. „Látomásban részesített az Úr — úgymond Jeremiás — és ime az Úr csarnoka előtt két kosár füge volt elhelyezve; — akkor volt ez, midőn már Nebukadnezar, Babilónia királya fogságba vitte Jekonját, Jojákim fiát, Juda királyát és fejedelmeit meg a fegyverkovácsokat és páncélverőket Jeruzsálemből és elszállította Babelbe. És ime az egyik kosár tele nagyon jó fügével, csupa olyan mint a zsengeén érő füge; a másik kosár pedig tele nagyon rossz fügével, ami oly rossz, hogy nem ehető. És szóla hozzám az Úr: mit szemlélsz Jeremija? És felelek: fügéket; a jó fügék bizony nagyon jók, a rossz fügék ugyan

nagyon rosszak, nem valók eledelül. És vala ekkor az Úr szava hozzám: úgymond az Örökkévaló Izrael Istene, amint meg lehet különböztetni a jó fügéket a rosszaktól, úgy különböztetem meg én Juda száműzöttségét, melyet elküldöttem Kháldeába — jóra! Rájuk irányzom szememet jóakarattal és visszavezérem őket egykor ebbe az országba és építem őket, nem rombolom többé, plántálom őket és nem írtom többé, szívet adok nekik, amellyel megismernek engem... Am mint a silány, élvezhetetlen fügéssel úgy bánok Czedékiával, Juda királyával, fejedelmeivel és Jeruzsálem azon maradékával, mely visszamaradt az országban, mint azzal, amely letelepedett Egyiptomban és adom őket borzalomra, veszendőbe a föld minden birodalmán, szégyenné, példaszólássá, gúnytárggyá, és átokká mindazon helyeken, ahová taszítom őket és rájuk bocsátom a kardot, az éhhalált, a dögvészt, míg végkép kipusztulnak a földről, melyet nekik adtam és apáiknak!”

Jeremiásnak ezt a 24. fejezetét akár maga Ezekiel megírhatta volna. Ezekiel is így fogja föl a két zsidóság sorsát és jövőjét. Csakhogy az ő föladata, ha fájdalmasnak épp oly fájdalmas, de nehéznek nehezebb volt mint a Jeremiásé. Neki a jobb zsidóságot Babilónban, az Exilium megtérő zsidóságát előbb föl kellett nevelnie. Az a kosár színjő füge még nem volt meg sehol, csak a vízióban, azt a prófétának kellett még kitermelnie.

A Szentföldön tengő élet nem elégíti ki Ezekiel. Ő Istentől áthatott Izraelt akar. Proféciája kettős irányú. Az egyik — és ez sorban az első: halálos ítélet a Palesztinában maradt romlott zsidó népre — a végpusztulás hirdetése; a másik — és ez sorban a későbbi: a babilóniai zsidó exilium népének föltámasztása az isteneszme erejével, a vallási eszmének diadalra juttatása a csupasz politikai lét fölött, a zsidó népnek dacos energiával hivatásra nevelése, a

Der Fluss Khebar

A Kebarus folyó partja. (Régi metszet után)

Ezekiels Vision vom neuen Tempel Jerusalems

Ezékiel próféta látja a jeruzsálemi szentély újjáépülését

nép megszentelése, a hazatérés, új honalapítás és szentélyépítés meghirdetése, lélekbe és történetbe írása. Drámai a helyzet, melyben Ezékiel élt. Babilóniából néz Jeruzsálem felé, onnan kémleli az erkölcsi romlás szomorú képeit, a nép sokszoros bűnét, onnan küldi világgá megrázó hatalmas eszméit. Átéli egy nemzet összeomlásának iszonyú tragikumát, egyéni fájdalma vonagló kínokban forr össze a nemzeti fájdalommal, lelkét gyötrő szenvedések fullasztják, de hisz Izrael föltámadásában, népi alakban és lelketadó eszmében, hisz abban, hogy a vallási eszme és az Istengondolat föltámasztják Izraelt az egész világ ellenére is. Nem szenvedte át senki mélyebben a nemzeti bukás és megaláztatás, Jeruzsálem összeomlásának és az idegen fogságba hurcoltatásnak égető gyaláztatát és keserűségeit mint Ezékiel, de a testét beteggé gyötrő és lelkét kínszenvedések tüskebozótjában tépő hangulataiban és honfibanatában is mindig zordon, fönséges és kérlelhetetlen erkölcsbíró marad.

A Kebar-folyó partján tanyáz Babilóniában. Ott tárul föl előtte az isteni vízió, az univerzum eleven erőin szálló trónszekere a Mindenhatóságnak, mely tüzfényben, tenger harsogásával közelít; ott kapja a megbiztatást, hogy dacos és ellenálló szellemű népnek hirdesse az ígét, a homloka gyémánthomlok legyen, keményebb a

kovasziklánál, a lelke erős, elszánt, törhetetlen és kitartó. Onnan zarándokol az exilium gyülekezetéhez a Tel-Abib melletti táborba.

Letelepszik a vének körében és hét napig ül közöttük elmeredten, némán, szótlánul, mint egykor Jób barátai ültek némán, szótlánul hét napon át, mikor látták Jób szörnyű szerencsétlenségét és szenvedéseit. És látták a vének és látta a nép, hogy borzasztó hangulatok mennek végbe a próféta lelkületén. Majd sátorába tér és úgy érzi, még nem szabad beszélnie, az isteni sugallat inyéhez tapasztja nyelvét, akaratkötő erővel megparancsolja neki: te most ne mozdulj, meg vagy kötözve kötelekkel! — csak annyit mondj:

„aki meg akar hallgatni, hallgasson meg! — aki abba akarja hagyni bűnét, hagyja már abba!” Nyitott sátorában a földre dől, úgy fekszik 430 napig árpagyuradékon táplálkozva; maga elétesz egy kőlapot, azon kivési Jeruzsálem képét körülvéve ostromló gépekkel és rámered a képre és gondolkodik; szakadatlanul gondolkodik Jeruzsálem bűneiről, viszi magán, vezekli Jeruzsálem vétkét. Láthatatlan kötelek vannak rajta, azokat magáról le nem tépheti. Végre megszólal: „Ez Jeruzsálem! — úgymond az Úr — nemzetek közé helyeztem, körülraktam országokkal és megtagadta törvényemet, hogy túltegyen gonoszságban a környező országokon. Azért úgymond az Úr, az apák fogják megenni fiaikat benned és fiuk apáikat és ítéletet teszek rajtad és szétszórom maradékokat minden szélbe!” — „Emberfia, fordulj arccal Izrael hegyei felé és mondj rájuk prófétaigét” — így szól hozzá az isteni szó — „Izrael hegyei halljátok az Úristen szavát! . . . Elpusztulnak bálványoltáraitok, letöretnek naposzlopaitok és elszórom hulláitokat bálványaitok elé . . . és szétterítem csontjaitokat oltáraitok körül”. „Készítsd a láncot — súgja neki az ige — készítsd a láncot, mert tele van az ország halálos vérbűnnel!” — „Emberfia — úgymond az Úristen Izrael országáról — *eljött a vég, a vég az ország négy széle felől!*”

(Folytatjuk.)

JELLINEY DEZSŐ: VERSEK

— A napokban elhunyt fiatal poéta hagyatékából —

EGY KOPORSÓ FÖLÖTT.

Uram, az életünk Te adtad
Sorsát Te szabta
Te végzed fölöttünk, hogy miként, meddig
És te küldöd el végső percit
Az alkonyatnak.

Az ember-erő tehetetlen
A kezéd ellen
S ha indul egy koporsó — kincses láda —
Nincs más: odaborulni fájva
És sírni verten.

Szívünket szívekkel örökre
Te kötöd össze
És aztán elszakítasz egyet-egyet
Hogy gyémántja, rubintja sebnek
Lelkünk fürössze.

Egy elszakított szív most ott van
A koporsóban
Hozzánk volt nőve s szívünk mély sebekbe
És mintha forró gyöngy peregne
Könny könnyre omlan.

Hét szívet járnak vergődések
A ruhánk tépelt
De mentül többnek, többnek fáj a bánat
A magunké még jobban fáj csak
S még mélyebb . . . mélyebb . . .

Jó a sziklának, jó a kőnek
Se szív, se könnyek
A holt tárgyakhoz végig jó maradtál
De nekünk érzéseket adtál
Tán büntetőnek! . . .

De jaj hiába, keseregnem
A kezéd ellen!
Száll, száll a búcsúztató zsolozsmája
S nincs más: oda borulni fájva
És sírni verten.

ÜDVÖK, SZÉPSÉGEK URÁHOZ.

Uram, a szívem tégedet rejt
Szemem két szent mécs, kérve gyúl
Feléd tekintek,
Hol trónolsz láthatatlanul.

Ájtattal és fehér talárba
Hoztam lelkemet én eléd
És mondom fájva
A könyörgők bús énekét.

Az élet arany-asztalánál
Mire vágyunk mind te adod
Kérők, sírók közt
Uram nézd, én is itt vagyok.

Az élet arany-asztalánál
Adsz örömeket csókokat,
Millió hang kér
És nem hallod a hangomat.

Adsz boldogságot fényt és áldást
Dús szépségeket, kincseket,
Millió kéz nyúl
És nem látod a kezemet.

Pedig én mindent megböjtöltem
Elébed öntve lelkemet
És mondtam értük
Imákat könyörgéseket.

Uram, szépséget, üdvöt, áldást
Te mérsz az élet asztalán,
Állok mint koldus
Aki morzsákért esd csupán.

Ezekiel

Ezékiel gyászban. (Régi metszet után)

Anyám hívő és istenfélő asszony volt. Reggel, amikor asztalhoz ültem a kávé elé, összetett kézzel együtt imádkoztunk, délben ez megismétlődött. Ezek az imádságok oly régiak voltak, mint maga a vallás, amelybe beleszülettem, Anyám ezekkel az imádságokkal serdült kisasszonnyá és nagyanyám is és a dédanyám is. Am az esti imádságot, amit velem elmondott, ő költhette, mert soha, sehol hasonló esti imádságot nem hallottam. Ebben az imában, az ő szomorúsága, fájdalma és elhagyatottsága zokogott s én, aki föl nem foghattam még, sem ésszel, sem szívvel a szavak értelmét és mélységét, csak hadartam azt, ami az ő lelkéből könnyesen buzogott elő.

Arra világosan emlékezem, hogy amikor utoljára mondotta el velem az esti imát, megfeddett s még mielőtt belekezdtünk volna, így szólt hozzám.

— Fiam Flórián, azt akarom, hogy ma szépen, lassan és áhitattal mond utánam az imádságot, mert ki tudja holnap és azután lesz-e valaki, aki a szépre, jóra és nemesre oktasson? . . .

Azután megcsókolt, összetette kacsóimat és imádkoztunk:

Isten, Atyánk, világok őre,
Tekints a jóra, szenvedőre.

Az imádság utolsó két sorát anyám már sírva mondotta.

Én sohasem láttam még sírni anyámat, akkor először és utoljára. Borzasztó hatással volt rám ez a jelenet. Szólni nem tudtam semmit, az én torkomat is összeszorította valami, amint anyámra meresztettem, kitágult, csodálkozó szemeimet. Csak néztem őt, néztem mindaddig, míg az én szemem is a könnytől elhomályosult. Azután megtörölte kötényével nedves arcomat és belső indulatát visszafojtva így szólt hozzám.

— Holnap utazol fiam, korán fekszel, mert korán kell ébredned. Hajnalban indul a vonat, amely elvisz a városba apádhoz.

Azután lefektetett. Sokáig nem bírtam elaludni, sejtettem és éreztem, hogy most valami rendkívüli komoly dolog történik velem, amit világosan nem bírtam még fölfogni. Apámhoz megyek, ez volt az egyetlen vigasztaló az egész tragikus és nyomasztó hangulatban. Apámhoz megyek, akit alig ismertem, alig láttam; arc-

vonásai, alakja, hangja homályosan éltek emlékezetemben, jóformán nem is ismertem őt. Sokszor foglalkoztatott az a gondolat, hogy megtudjam, miért nincs mellettünk az apánk, miért van ő mindig távol? S minthogy nem tudtam meg, csakhamar túl tettem ezen is magam. Akkor voltam csak nagyon szomorú, ha láttam pajtásaimat apjukkal sétálni, s én egyedül kószáltam az utcán. Ilyenkor borzasztó keserűség fogott el s felsőhajtottam.

— Csak én nem sétálhatok az apámmal! . . .

Nem tudtam elaludni, szobánk ablakai a kertre nyilottak s a szél, mely a nehéz és sűrű fakonak között vájkál és zúgatja őket, elriasztotta szememről az álmat. Minden eszembe jutott, a tegnapi nap drága eseményei is, amelyek a kertben játszódtak le perzselő melegben, izzó napfényben s felejthetetlenül vésődtek lelkembe, testembe, s emlékezetem falára.

S én mindezt újra és újra átéltem. Az álom nem tudott elnyomni, éber voltam és izgatott. Minden neszre felültem, tudtam, hogy anyám mikor csomagolja össze a batyumat, tudtam, hogy most imádkozik, hallottam, amikor lepíhent, csak az én szemem maradt nyitva és belemeredt a vak sötétségbe. Kis életem minden nagyobb eseménye fölújult lelkemben. Újra átszenvedtem azt a kutyaharapást, amit a Cigány ejtett rajtam, pedig a seb régen-régen beforrt arcomon, újra fuldokoltam a Vág egy kis örvénye fölött, amíg egy molnárlegény kimentett, ez is régen volt már, újra örültem annak a zsíros kis bugyellárisnak, amit a piacon találtam; — hol az erszény már és hol az a pénz, ami benne volt? — És minden csínyeim és játékaim fölillantak emlékezetemben, amíg hanyatt feküdtem ágyamban és vártam az álom mesebeli tündéresszonyát.

Agyam már elfáradt, pilláim álmosan lelecsukódtak és elaludtam.

Hajnalban ébredtem, kintről már beszűrődött a hajnali fény s a madarak friss lármás éneke. Anyám is a konyhában foglalatoskodott már, készítette a reggelit.

Néhány perc múlva valaki kopogott az ajtón. Márkus bácsi volt, távoli rokonunk, a fuvaros. Értem jött, ő visz ki a vasutra, megváltja a jegyemet, talán be is ültet a vonatba, s aztán világgá bocsájt.

Magas, széles vállú ember volt a Márkus bácsi, sűrű szemöldökei mögül élesen villogott ki két sötét szemgolyója, magas homloka, sűrű, fésületlen haja és hosszú szakálla, zord és barátságtalan külsőt kölcsönzött neki. Hangja kemény és erős volt, de érces csengését a sok pipafüst már elkoptatta. Én mindig félttem tőle, pedig a maga módja szerint barátságos és jó volt hozzám. Gyakran barackot nyomott a fejem búbjára vagy pedig két nagy tenyere közé fogta fejemet és úgy emelt a magasba.

¹ Az ismert költő élete nagy regényét írja meg Az utca fiában, azt az érdekes utat, amely pékségen, mézárszéken és egyéb inasságokon át a Petőfi-Társaságig vezette. A készülő regényből Peterdi néhány fejezetet átengedett a Mult és Jövőnek, melynek olvasói bizonyára érdeklődéssel és szeretettel fogják kísérni a kiváló zsidó költőnek megkapóan leírt küzdelmes útját. (Szerk.)

Jemenitische Juden in Palestina

Jémeni zsidók Palesztinában

Petach-Tikvah. Das Rathaus

Községháza Petach-Tikvában

nalfüty, láncok csörömpölése, ütközők összecsapása s ez az egész zenebona úgy hangzott, mintha egy szörnyű lélegzetvétele volna a városnak.

S engem egy kimondhatatlan nagy félelem fogott el, ott szorongtam a kocsifolyósján, kis batyummal a hátamon és jobbra, balra bögdöstek. Mindenkinek csak én voltam az útjában, végre egy hatalmas szál ember maga előtt sodort s nem engedte, hogy kikerüljem, így valahogy leszédültem a vonatról s mentem a többi utasokkal a kijárat felé. Reszkettem, mint a nyárfafehér, most éreztem első ízben magam árvának és elhagyottnak.

Milyen más világ levegője csapott meg egyszerre, amikor kiértem a körútra? Hova szakadtam az én csöndes szülőfalum tájékáról egy nap alatt, reggeltől estig tartó utazással? Milyen más világ ez itt, milyen lármás, milyen hangos? Az embertömegek, hogy lótnak, futnak, a házak milyen szédítő magasak és minden csupa szenzáció volt számomra. Az ámulat és csudálat egész özöne tolakodott fel az én szűk értelmemhez. Csak álltam és néztem. Fáradt szemem belefűrődött az emberi hangyabolyba és még sem láttam semmit. Egyetlen mozgó foltta olvadt össze minden előttem. Vak voltam, süket és gyámoltalan s árva magamról is megfeledkeztem.

Elnyelt a város, mint égi csöppet a tenger, a sűrű hullámos, mélységes és rejtelmes tenger, elnyelt a város!

*

— Honnan jössz fiam? — szól hozzám egy jóindulatú ember?

— Otthonról — felelém neki — apámhoz jöttem.

— Apádhoz? És hol lakik a te apád?

— Nem tudom, de itt van felírva a címe s mutatom azt a kis kartonlapot, mit anyám odahaza kabátomba kötött.

Az ember nézi és olvassa. Csóválja a fejét, azután végigmér tetőtől talpig, majd tovább faggat.

— Magad jöttél, senkise kísért?

— Senki.

— Vannak testvéreid is?

— Van két öcsém, az otthon marad.

Azután kezemenél fogott s én némán követtem. Egy darabig mentünk így kéz a kézben, aztán megállt egy uniformisos ember előtt. Kard volt az oldalán, sisak a fején, s nagyon szigorúan nézett és beszélt. Ettől az embertől féltem, semmi jószót, részvétet vagy gyöngédséget nem mutatott irántam. Kísérőm elmondta neki mindazt, amit tőlem megtudhatott s kérte, hogy vezessen apám címére, és eltűnt.

A szigorú ember elindult velem, s ütközben csak a nevemet kérdezte. A városban lassan sötétedni kezdett, a gázlámpákat is sorra gyújtogatták, az üzletek, kirakatok már fényözönben úsztak, s én egy kemény kéztől kísérve botorkáltam ismeretlen zeg-zugos utcákban s közben apámra gondoltam, apámra, akit oly rég láttam, hogy alig emlékszem az arcára, mégis menetközben elmélyedve, magam elé idézem s homályos körvonalakban feltűnik előttem az apám. Kreol arca, komoly, szinte mélabús kifejezéssel, szelíd tekintetű kék szem, rövidre nyírott fekete haj, markáns orr s két redő, két fájdalmas vonás, mely az orrtól jobbra és balra lefut s a sűrű tömött bajuszba vész el. Az utca esti homályában, mindig élesebben és élesebben tűnik elém ez az arc, egyszer mosolyog, másszor haragszik, úgy ahogy képzeletem formálja és kedélyem sugalja. Vajjon örülni fog-e, ha meglepem most, vagy talán megharagszik? Itt tart-e magánál, vagy visszaküld, ahonnan jöttem? Mindig csak ezek a kétségek váltakoztak bennem, míg egyszer csak befordultunk egy kapun.

— Nos itt volnánk, kedves öcsém.

(Folytatjuk.)

PEISNER IGNÁC: AZ ÉN MENDELSSOHNOM

gy antikvárnál Mendelssohn Mózes összes műveinek egykötetes kiadására akadtam. Ez a több mint ezer oldalas könyv nem egy tekintetből megérdemli, hogy vele behatóbban foglalkozzunk, annál is inkább, mert a művelt zsidó közönség is többnyire csak annyit tud Mendelssohnról, hogy a Phädon írt és a szentírást elsőnek fordította le irodalmi német nyelvre. De Mendelssohn jelentősége — még ma is — sokkal nagyobb. Kiváló filozófus volt, aki korának vezető filozófusaival, elsősorban Kanttal érintkezett és kitűnő értekezéseivel a filozófiai tudományt fejlesztette, a tudósokkal folytatott levelezésével pedig kortársaira termékenyítően hatott. „Phädon oder über die Unsterblichkeit der Seele” a legnépszerűbb műve, de vannak egyéb jeles és még ma is hasznos és élvezettel olvasható művei, mint „Morgenstunden oder Vorlesungen über das Dasein Gottes”, „Über die Seele”, „Über die Empfindungen” és egyéb kisebb, de számottevő érté-

Mendelssohn összes műveinek címlapja

kezésen kívül az „Abhandlung über die Evidenz in metaphysischen Wissenschaften”, amellyel a berlini kir. akadémia pályadíját nyerte el és amely nevét ismerlté tette. Zsidó szempontból különösen figyelemreméltó Mendelssohn ama műve: „Jerusalem, oder über religiöse Macht und Judentum”, amelyben védi a zsidó vallást és szembeáll azokkal, akik az összes vallásokat mindenáron egy kalap alá akarják hozni. „Aki a közjólétet nem zavarja, aki a polgári törvényekkel, velem és polgártársaimmal szemben becsületesen jár el, azt hagyjátok úgy beszélni, ahogy gondolkodik, Istenhez fohászkodni saját vagy apái módja szerint és örök üdvét ott keresni, ahol megtalálni véli. Ne legyen államaitokban senki szívek és gondolatok bírója, senkise bitoroljon olyan jogot, amelyet a Mindentudó magának tartott fenn! Hogyha a császárnak megadjuk azt, ami a császáré, adjátok meg az Istennek, ami az Istené! Szeressétek az Istent! Szeressétek a Békét!” Igen fontos Mendelssohnnak a zsidók rituális törvényeit tárgyaló műve (Ritualgesetze der Juden). A berlini udvar ugyanis felszólította Lewin Hirschelt, a berlini izr. hitközség híres főabbiját, hogy a zsidóknak az örökösödési végrendeletekre, a gyámságra, de különösen a házasságra vonatkozó rituális törvényeit német kivonatban az igazságügyi kormányhoz juttassa, hogy a bíróságok zsidók és zsidók közötti perekben zsinórmértékül használhassák. A rabbi ezt a munkát Mendelssohnra ruházta át, aki a rabbi iránti tiszteletből és barátságából el is vállalta a terjedelmes, 70 sűrűn nyomtatott lapot felölelő munkálatot, mely valószínű kódexe a zsidó biblikus és talmudikus jognak. A jogformákat tárgyaló előszót követi a paragrafusokba szedett törvénykönyv 4 főrészben és 30 szakaszban. Az első főrész az örökösödésről, a második a gyámságról, a harmadik az adományokról és a végrendeletekről, a negyedik a házasságról szól. Függelékben zsidó szerződés mintákat találunk. De foglal magában a könyv egyéb zsidó vonatkozású részeket is, mint pl. a Zsoltárok és az Énekek énekének költői fordítását.

Hogy Mendelssohnnak jelentős szerepe volt kora tudományos mozgalmaiban, azt legjobban a levelezése mutatja. Számos tudóshoz és íróhoz benső barátság fűzte, leginkább Lessinghez, aki, mint ismeretes, barátját vette a Nathan der Weise mintaképül. Az ő levelezésében Mendelssohn többet adott semmint kapott, még Lessinget sem véve ki, aki minduntalan és a legkülönbözőbb tudományos és irodalmi kérdésekben tanácsért fordult barátjához, és ennek útbaigazítását, javaslatait hálás köszönettel fogadta. Bármily benső a viszonyuk, bármennyire álltak is az egyenlőség alapján, leveleik olvasásából azt a benyomást nyerjük, hogy Lessing Mendelssohnt mintegy mesterének, tanítójának,

pártfogójának tekintette. Míg Lessing a családi nevével írja alá leveleit, Mendelssohn csak az utónevet használja, pl. Ihr Freund Moses, Ihr unveränderlicher Freund Moses, Ihr aufrichtiger Freund Moses, olykor csak Moses, ritkán egész nevét. Igen érdekes Mendelssohn levelezése Abbtal, egy fiatal tudóssal, akinek népszerű filozófiai művei nagy tetszésben részesültek. Viszonyuk majdnem olyan volt, mint atya és fiú közt. Abbtal első könyveinek stílusa keresett, erőltetett volt, és Mendelssohn nem sajnálta a fáradságot, hogy fiatal barátját alaposan kitanítsa. Óva inti, hogy ne éljen új, öncsinálta szavakkal, mint pl. ausgeboren, ankindern, Vernämlichung stb. Abbtalnak egy cikkében egész mondatokat változtatott meg és javított. „Voltam oly merész — írja neki egyszer — az Ön mondatainak némelyikét törölni vagy egy kis ecsetvonással kissé megneemesíteni.” Pl. „mint a szappan a napon úgy keményedik a szív a szenvedélytől. Ennek a helyébe ezt teszem: Mint az agyag az izzó napfényben, úgy keményedik szívünk a szenvedély hevéből.” Levelét, amelyben sok kellemetlen dolgot mond Abbtalnak, így végzi: „Nem mentem azt a módot, amelyen Önnek ezeket a bosszantó igazságokat mondom. Ha nem volna barátom, ha nem volna Abbt, akkor ugyancsak odamondtam volna ezeket az igazságokat, csakhogy hizelgőbb, csúszómászóbb fordulatokban tettem volna meg. Ettől a fáradságtól fel vagyok mentve, mert Ön ismeri a barátság kötelességeit. Isten Önrel és szeressen továbbra is”. Mindenkiel szemben igazi jó zsidó maradt Mendelssohn. Abbtalhoz — aki keresztény volt — intézett egyik levelét így végzi: „*Jedoch der Sabbat geht an. Leben Sie wohl, mein lieber Freund.*”

A szóbanforgó Mendelssohn-kiadás igen gondos, sajtóhibákra egyen kívül nem akadtam benne és ez az egy is igazán megható. Mendelssohn tudvalevőleg a bölcsészek között Sokratet tisztelte legjobban és alig van lapja a könyvnek, amelyen a görög bölcsnek a neve elő nem fordulna. Abbtalnak írt egyik levelét Mendelssohn Horatius egy ódájának a fordításával kezdi, annak az ódának, amely a következőképen indul:

„Vides ut alta stet nive
candidus Soracte” . . .

Lásd, mint fedi magas hó a fenséges Soractét (egy ismeretes görög hegyet). A szedő Soracte helyett Sokratet szedett (Siehe tiefen Schnee den glänzenden Sokrates bedecken), és a korrektor meghagyta Sokratet . . .

Művelődéstörténeti szempontból nagyon érdekes a könyv előfizetőinek jegyzéke. Összesen 1150 példányt fizettek elő; az előfizetők között találjuk Károly főherceget, Bellegarde gróf tá-

MOSES MENDELSSOHN

*in
seinem 45ten Jahre.*

Mendelssohn arcképe 45 éves korában. (Stöber metszete, Anton Graff egykorú festménye után)

bornagyot, a Mendelssohn-család öt tagját, a híres Hammer-Purgstaller bárót, Rothschild Salamon bárót, Sterneck báró tartományfőnököt, több előkelő katolikus papot. Magyarországból is számos előfizető jelentkezett, köztük Festetich gróf főudvarmester, Keglevich gróf püspök, a *Pesti Nemzeti Kasszinó*, Teleki Sámuel gróf, Tretsch György pestvárosi tanácsnok, valamennyi budapesti könyvkiadó, dr. Jakobovics, dr. Löblin, dr. Schwimmer (pesti és budai neves zsidó orvosok) stb. A könyvkereskedők úgy látszik arra számítottak, hogy a könyvnek nagy keletje lesz (avagy számos előfizetőt gyűjtöttek), így egy frankfurti könyvkereskedő (Hermann) 100, Friedlich krakkói könyvárús 50, Gerold bécsi könyvárús 46 példányt jegyzett elő, a pesti Hartleben cég 20 és az Eggenberger cég 10 példányt stb. Megemlítésreméltó, hogy egy pétervári, egy lemergi és egy varsói könyvkereskedő 50—50 példányt fizettek elő.

Egyszerű, szürke a külseje ennek a könyvnek, amely egy fenkölt zsidó szellem életmunkáját fogadja magába, akár olyan, amilyen a szerzője volt. De Mendelssohn neve örökké fog ragyogni a zsidóság egén, bár azokkal az eszmékkel, amelyeket az akkori szükségletnek megfelelően hirdetett, nem is azonosítja már magát mindenben a mai zsidóság.

PATAI JÓZSEF: AZ ELVESZETT HAGADA

ehér párnákra dőlve regél az apa gyermekeinek az egyiptomi kivonulásról. És mit regél? Azt, hogy atyái sokat tudtak regélni a zsidó nép csodás felszabadulásáról. Némelyek éjfélig sem fogytak ki a regélésből, némelyek pedig annyira belemerültek a multak történeteibe, hogy tanítványaiknak kellett őket figyelmeztetniök, hogy már itt a reggel. A regék maguk pedig nincsenek sehol. Az egész Hagada csak célzásokból áll, amelyekből arra lehet következtetni, hogy volt hajdan egy szóbeli Hagada, mely nemzedékről-nemzedékre szállt és amely az idők folyamán újabb nagy eseményektől visszaszorítva lassanként feledésbe ment, míg végül csak emléke maradt fenn, a mai csonka Hagada.

A zsidó nép történetének minden kiemelkedőbb momentuma, sőt igen gyakran a jelentéktelen események is körül vannak szöve a regék, mondák és legendák arany szálaival, melyeket a zsidó nép kifogyhatatlan fantáziája font és kétségtelen, hogy az egyiptomi felszabadulás, a kivonulás, a honfoglalás, a zsidó mult eme legfontosabb mozzanatai nem maradhattak mondai dísz nélkül a legősibb korban sem. Mikor a peszachi tradíció szerint, több család összeállott, hogy együtt költsék el az áldozati bárányt, éjjel, kint az udvaron, míg az áldozat csontjait és maradékait emésztette a tűz, a családok a lobogó lángok körül elhelyezkedve, visszatekintettek a multba és felelevenítették a régi hagyományokat, színes mondákat s az öregek regéltek a fiatalabbaknak.

Mit regéltek? kérjük újból és hiába kutatjuk a legrégebb forrásokat, nem nyújtanak felvilágosítást a kérdésre. Talán dalok voltak, nagy

éposz töredékei, melyek közül némelyek sokat, némelyek kevesebbet ismertek. Talán ama fenséges dal, a „sirath-ha-jom“, melynek kezdete:

Hadd zengjem az Istent, ki nagy csodákat tett,
Lovat lovasával döntött a mélybe!

csak invokációja volt egy hosszú elbeszélésnek, melyből ma alig sejthetünk valamit.

A későbbi hagyomány szerint „négy éjjel van feljegyezve az Emlékezet könyvében: az első, midőn Isten megjelent az ős-kaosz fölött, hogy világot teremtsen, sötétség terült el a mélységen: és az Úr szólt: „Legyen világosság!“ és fény ragyogott szerte a világon; ezt hívják *első éjnek*. A második éj, midőn az Úr szövetséget kötött Abrahámmal, a zsidó nép törzsatyjával és megígérte neki, hogy gyermekeiből nagy nép támad. A harmadik éj, midőn Isten megjelent Egyiptomban, hogy balkezevel büntesse Fáraó népét és jobb kezével kiszabadítsa Izrael fiait. A negyedik éj, midőn eljön a nagy Vég, a vasbilincsek széttörnek, a zsarnokság elpusztul, Mózes kijön a sivatagból és a messiás Róma kapui mellől, ez beszél az egyik csúcsról és amaz egy másik oromról, az Úr szava pedig szól kettőjük között. És az Igazság fiai mondják: A mi Istenünk! És királysága fönmarad örökkön-örökké. Ez a negyedik éjjel.“

Ha Arany néhány homályos, elmosódott nyomból egy valóságos, kikerekített de elfelejtett, magyar naiv éposz létezésére mer következtetni, annál inkább jogosult a feltevés, hogy az egyiptomi kivonulásnak megvoltak a zsidó nép ajkán élő prózai, vagy inkább költői töredékei. Hiszen a fent idézett szavak valóságos vázlatát alkothatják egy ilyen naiv elbeszélésnek, mely az „első éj“-jel kezdődhetett, míg a másodikon eljön az a méftó férfiú, kit Isten szövetségre érdemesít és akit az Úr egy jövő nagy nép törzsatyjává avat, akár dinasztiaalapító Aeneast a római, vagy Dejocest a méd-

אחד מי יודע

Andantino.

E - 'had mi io - dé - a, é - had a - ni io - dé a, é - 'had é - lo - hé - nu scé - ba - scia -
ma - im u - ba - a - rez. Scéna - im - mi io - dé - a, schéna - im a - ni io - dé a, schné lu'hoth haberith; é -
'had a - ni io - dé - a. é 'had é - lo - hé - nu scéba - scia - ma - im u - ba - a - rez.

Publicazione dello Stabilimento musicale di Colombo Coen.

Echod mi jodca (ki tudja, mi az egy?), peszach népdal. (Egy régi olasz Hegadából)

Tizian : Am Roten Meer

Tizian : Átkelés a Vöröstengeren. (Venezia)

perzsa époszban. Hosszú rabszolgáskodás után eljön az Úr küldöttje Mózes és kiváltja a népet, amely sok csodás esemény után elfoglalja hazáját. De a zsidóság még egy negyedik éjet is remél, a nagy Megváltás éjét...

Ez a vázlat nagyon emlékeztet azokra a régi époszokra, melyet szintén a világ teremtésével kezdődnek és a világ Végével fejeződnek be.

A tenger melletti jelenet kétségkívül sok epizódot tartalmazhatott. A Jerusálmi szerint az egyiptomi kivonulók, mikor a tengerparton az üldöző Fáraót és seregét meglátták, négy pártra oszlottak. Voltak, akik vissza akartak térni Micrájimba, mások nyílt ütközetet tanácsoltak, sokan a tengerbe akarták vetni magukat, csak hogy újra szolgaságba ne kerüljenek, egy részük pedig Istenhez fohászzkodott segítségért. Mózesnek le kellett csillapítani mind a négy pártot és helyreállítani az egységet és rendet.

A „sirath-ha-jom” töredéke össze van kapcsolva egy másik s talán egykorú daltöredékkel, melyet „Deborá-éneke” név alatt ismerünk. Az a tenger, melyen Izrael átvonult, a vízözönnek maradványa volt, melyre még egy megtorló hivatás várt és ezt akkor teljesítette. De midőn Mózes reá parancsolt, hogy hátráljon Isten népe előtt, nem akart engedelmeskedni, amíg az Úr maga meg nem jelent, hogy Izrael vezérének szavait megerősítse. És ekkor az egész tenger csodás Édenkertté változott, hogy

a nép ne féljen két hullámfal között keresztül menni. Midőn pedig az üldöző egyiptomiakat a tenger elnyelte, voltak sokan, akik attól tartottak, hogy talán azok is megmenekültek más oldalon és ezért Mózes reáparancsolt a tengerre, hogy vesse ki az egyiptomiak hulláit a partra, de a tenger vonakodott teljesíteni a parancsot, a vízi szörnyetegek pedig fenyegetve hömpölyögtek a hullámok fölött, minthogy meg akarták őket fosztani zsákmányuktól. Ekkor a Kison folyam kezességet vállalt, hogy kárpótolni fogja a tengert kincseiért. És a Kison be is váltotta ígétét, amidőn Debóra idejében a tengerbe sodorta Sziszera egész seregét. A vizek kincseinek motivuma más mondákban is előfordul, mint pl. a Nibelungen-Liedben. De a zsidó monda ki van egészítve itt is egy etikai mozzanattal, mely az egész zsidó monda- és legendakörön átvonul. A fölszabadultak éneket akartak zengeni Istennek, de az Úr szól: „Teremtényeim a tengerbe vesznek és ti daloltok?”

Csak töredékeket ismerünk a régi peszachi Hagadából vagy époszból, de tudjuk, hogy egyesek egész éjen át recitáltak belőle. És ha nem is volt kikerített költői elbeszélés vagy éposz, bizonyára sok fenséges elemet tartalmazott, minthogy a zsidó költészet általában gazdag fenséges elemekben. Nagy veszteségnek tekinthetjük tehát, hogy ma csak beszélünk a Hagadáról, a Hagada maga pedig nincs sehol.

ACHAD HAAM: UTÁNZÁS ÉS ASSZIMILÁCIÓ

Geiger azt a nézetet vallja, hogy aki manapság héberül ír, annak szellemi individuálitása nincs összhangzásban avval, amit ír, hanem tudtán kívül akkor egy más világban, a Talmud és a talmudbölcsek világában él és azokat követi gondolatmenetében is. És e nézet csakugyan helyes és találó a nyugaton élő tudósaink zömére nézve, akiknél, mint azt stílusuk mutatja, már régen megszűnt a kapocs az őseik és az egyéni voltak közt. Ama héber írók azonban, akik az keleti országokban és Palesztinában élnek, kiknek lényük egyik alkatrészét jelenti még most is a héber nyelv, azok ellenkezőképen, épp írás közben érzik annak a szükségét, hogy a legbensőbb szellemükből merítve írjanak, és ennél fogva folyton a nyelv kellő finomítására és tökéletesítésére törekednek, hogy így általa sajátos szellemük teljesen szabadon nyilvánulhasson, ahogyan általa nyilvánult annak idején az ősök szelleme is.

Ha tehát látjuk, hogy Geiger maga és az ő társai egész életüket és erejüket egy reformnak szentelik, mely az „ősi örökség” egyik részét érinti, és nem elégednek meg *itt* azzal, amivel megelégedtek *ott* — akkor az csalhatatlan jelül szolgál nekünk, hogy éppen *itt* rejlik zsidó mivoltuk életmagva, mely ki nem halt, hanem csak összezsugorodott, és hogy igazi, belső törekvésük — akár bevallják azt önmaguknak és másoknak, akár nem — csak oda irányul, *hogy individuális szellemüket ugyanazon úton-módon nyilváníthassák, amelyen az utánczó társadalom individuálitása nyilvánult.*

*

Az asszimilációtól nem kell tehát tartania népünknek a jövőben sem, de félnie kell bizony a *szétforgácsolódástól*. Mert a zsidók ténykedésének a természete, mely nemzeti mivoltuk mélyítésére irányul, mindenhol az illető helyen uralkodó és versenyző utánczásra készítő idegen szellemi erő természetétől függ, és ennél fogva igazolt az az aggodalom: hátha e ténykedés a különböző országok szerint változó szellemi erőhöz mérten, különböző jellegű formákat fog ölteni, úgy hogy idővel Izrael nem egy egységes, hanem több egymástól különböző törzsekből álló néppé válna, amilyen még zsenge korában volt.

És a tapasztalat csakugyan igazolja ezt az aggodalmat. Így pl. a keleteurópai országokban élő zsidók kultúrájuk alapját németországi testvéreiktől vették át. A leértéktelenedés okozója és vele együtt az utánczási centruma gyanánt akkor nem az illető lakóföldjükön uralkodó ide-

gen szellemi erő szerepelt, hanem csak az, amelyet németországi testvéreiknél észleltek. És épp e miatt utánczók az utóbbiakat oly tökéletesen, oly hűen, nem véve figyelembe a hely és a viszonyok különbözőségét, mintha ők is minden tekintetben igazi németek volnának. Később azonban, midőn a keleteurópai zsidók a kultúra bizonyos fokára emelkedtek és érezték magukban az új erőt, akkor az önleértéktelenedésből csakhamar versenyzésbe mentek át németországi testvéreikkel szemben is, és lakóföldjük eltérő szellemi erejéhez — mérten, eltérni kezdenek az eddigi mintaképtől. A francia zsidóság még manapság is az önleértéktelenedés okozója és utánczási centruma a keleten élő testvéreinknek. De ez a helyzet ott is csak ideiglenes, muló természetű, míg nem ébrednek tudtára az új erőnek. És így látjuk, hogy minél nagyobb népünk valamely részének a szellemi gyarapodása, annál nagyobb a felszabadulása és függetlenítése egy másik részének uralmától, az előbb volt utánczási centrumától, és ennek révén rögtön nő a szétforgácsolódás veszedelme.

E veszedelemből is van azonban menekvés, de csakis egyféle. T. i. ahogy a képződés stádiumában levő társadalom összefüzi és összetartja az ő tagjait, individuális hajlamaik dacára, egyik centrális egyénisége által, épp úgy a szétforgácsolódás stádiumában levő nemzet is összekapcsolhatja és összetarthatja alkotó részeit, lokális hajlamaik dacára, egy centrális *hely* szervezése által, még pedig olyan által, mely nem holmi véletlen és ideiglenes helyzetből kifolyólag, hanem önmagában véve is „nagy vonzerőt gyakorol minden szívre” és bizonyos mértékben önleértéktelenedést vált ki a nép összes, szétszóródásban élő részeiből, úgyhogy e centrum mintegy tisztító és egyúttal összeforrasztó kohója lenne mindazoknak az eredményeknek, melyek valamennyinek versenyző utánczásából származnak.

És ha Dávidnak a vitézsége és Salamonnak a bölcsessége az első szétforgácsolódás idejében, a nép gyermekkorában, még alapíthatott egy ilyen centrális helyet, „ahova a törzsek, az Isten törzsei zarándokoltak” — úgy most már nem képes többé ilyen új centrum alapítására sem a hősiesség, sem a bölcsesség, sem pedig a nagy vagyon, és ennél fogva, mindazok, akik a nép egységét óhajtják, akarják, előbb-utóbb kénytelenek majd meghajolni a történelmi kényszer előtt, hogy a kelet felé, a hajdani utánczási centrum felé irányítsák szemüket és szívüket.

Héberből fordította: Wachsberger Mózes.

Művészi kivitelű bekötési táblák a Mult és Jövő minden évfolyamához kaphatók a kiadóhivatalban. Ára portóval együtt 8 korona.

EZEKIEL BESZÉDE A HÜTLÉN PÁSZTOROKRÓL. XXXIV.

És volt az Úr szava hozzám:

Emberfia prófétálj Izrael pásztorairól, prófétálj és hirdesd nékik: Így szól a pásztorokhoz az Úristen:

Jaj néktek Izrael pásztorai, kik önmagukat legeltették; nemde a nyáj legeltette a pásztorokat?! A zsiradékot megettétek és a gyapjat felöltöttétek, az ép állatot megáldoztátok, de a nyáját nem legeltettétek.

A gyöngéket nem erősítettétek, a beteget nem gyógyítottátok, a zúzódottat nem kötöttétek, az elkalandozót nem térítettétek vissza, az elveszettet nem kerestétek és az erőset letiportátok erőszakkal.

És elszóródtak pásztor híján és eledelévé lettek a mezők minden vadállatának és szét-szóródtak.

Tévelyeg az én nyájam minden hegyeken, minden magas halmon és a föld egész színén elszóródott nyájam és nincs aki keresse, nincs aki kutassa.

Ezért pásztorok, halljátok az Úrnak szavát! **Életemre!** — szól az Úristen —, mivel nyájam prédává lett és juhom pásztor híján a mezők minden vadjának eledele és a pásztorok nem keresték meg juhaimat, de önmagukat legeltették a pásztorok és nyájamat nem legeltették; ezért halljátok az Úrnak szavát!

Így szól az Úristen: Íme én a pásztorokra török és követelem nyájamat kezükből és eltiltom őket juhaim őrzésétől és megmentem juhomat szájukból és nem lesznek nékik többet eledelül.

Mert így szól az Úristen: Íme én magam kutatom fel nyájam és megkeresem. Mint a pásztor keresi juhait, oly napon, mikor nyájából sokan elszóródtak, úgy fogom fölkeresni juhaimat és megmentem őket mindazokról a helyekről, ahova szétzüllöttek felhő és köd napján.

Kivezetem őket a népek közül és összegyűjtöm őket az országokból és elviszem őket házukba és legeltetem őket Izrael hegyein, a forrásoknál és az ország minden lakóhelyein.

Jó legelőn fogom őket legeltetni és Izrael magas hegyein lesznek réjük; ott heverésznek jó mezőn és kövér legelőn legelnek, Izrael hegyein.

Én legeltetem a nyájam és én pihentetem — szól az Úristen!

Az elveszettet megkeresem, a tévelygőt visszahozom, a zúzódottat békötözöm és a gyengét megerősítem, de a kövéret és az erőset elpusztítom — *igazsággal* legeltetem.

Te pedig nyájam! szól az Úristen — íme én ítélekem bárány és bárány között, a *kosokon* és a *bakokon*.

Vajjon kevés-e ez tinéktek: a legelő javát

lelegeltétek — és a többi letaposásátok lábaitokkal; a lehiggadt vizet megisszátok — és a maradékot lábaitokkal fölzavarjátok?! És *juhaim* a ti lábaitok taposását legelik és a ti lábaitok tiprását isszák.

Ezért így szól az Úristen: Íme én törvényt tartok a hízott bárány és a sovány bárány között. Mivel vállal és oldallal furakodtatok és szarvaitokkal megökleltétek mind a betegeket, amíg szét nem kergettétek őket, messzire; azért én megsegítem juhaimat és nem lesznek többé prédává és ítélekem bárány és bárány közt.

És helyezek fölējük pásztorát és legelteti őket, Dávidot az én szolgámat, ő fogja őket megőrizni és ő lesznek nékik pásztoruk. És én az Örökkévaló leszek nékik Istenük és Dávid szolgám fejedelem köztük, én szóltam — az Úr!

És Béke-szövetséget kötök velük és elpusztítom a gonosz állatokat a földről és a sivatagban is bizton fognak lakni és aludni fognak a nádasokban.

És adom őket és halmomnak környékét áldásra és leárasztom az esőt idejében — áldásnak esői lesznek. És a *mező* fája is gyümölcsöt fog hozni és a föld megadja termését és országokban biztonságban lesznek és megtudják, hogy én vagyok az Úr! — majd ha széttöröm igáik járomfáját és megmentem őket azoktól, akik őket leigázzák.

És nem lesznek többet népek prédájává és a föld vadja nem fogja őket felfalni és biztonságban fognak lakni és nem lesz riasztójuk.

És elültetek nékik egy palántát dicsőségükre és nem lesz éhségpusztítója az országban és nem hordozzák többé népek gyalázását.

És megtudják, hogy én vagyok az Öröklétű, a ő Istenük és ők az én népem, Izrael — szól az Úristen!

Te pedig nyájam, legeltetésem juhai — emberek vagytok és én Istenetek — szól az Úristen!

Fordította: *Hevesi Ferenc*.

Ramleh

Régi temető Ramleh mellett

PATAI EDITH:
ROMAIN ROLLAND REGÉNYE

kaosz nagyszerű hullámaiból mint tiszta, fenséges orgonahang megszületik egy emberi lélek, — ez a Jean Cristophe introdukciója. Egy emberi lélek, egy nyíló, fejlődő alakuló atomja a mindenségnek, de hivatva van, hogy az egész mindenséget tükrözze mélységében, mint tisztavízű tó az égnek boltozatját. Beethoven szelleme lebeg a vizek felett, egy óriási árnyék terül a világra, emberalakú árnyék, melynek kontúrjai lassanként világosodni kezdenek és világítani. Az abszolút zseni lélektana gazdagabbá lesz ezzel a művel, amelyben megközelíthetjük a megfoghatatlant. Az élet könyve ez a könyv, egy hullámozó reszkető tükör, melyet egy hatalmas emberi lélekbe helyezett bele a teremtés misztikus órája.

A franciák legszabadabb szelleme, Romain Rolland, a mű első részét a németeknek szenteli. Hogy születik, él, fejlődik, küzd és vergődik a nagy muzsikusként, Jean Cristophe Krafft hazájában, Németországban. Vergődésén, fejlődésén keresztül mint tisztavágású ablakokon új és új változatokban a német sajátosságot látjuk. A család, az utca, a kisváros, egy hercegi rezidencia dohos levegője, egy udvari színház piros bársony öle és valahol mindezekben a gyermek művész öntudatlan felzaklatottságában. Majd szélesedik a kör, több embert, több életet ismerünk meg, irodalom, kritika trónolnak a kicsinyes élet felett, maguk is — óh jaj — kicsinyességükben. És ha egy percre felüti fejét lelkünkben az író iránti gyanakvás és meggyanusítás a Romain Rolland francia lelkét az elfogultsággal, akkor majd később, mikor a mű második részét olvassuk, amelyben a színhely Franciaország, megszáll bennünket a bűnbánat. A francia irodalom, kritika, erkölcs romlottságánál nincs igazabb meglátója, kíméletlenebb feltárója, mint Romain Rolland. Szegény Páris! Minden beteg itt. Se erkölcs, se család, se Isten. Úgy hogy maga a német óriás, Jean Cristophe kiált fel: ez nem lehet Franciaország, ennek a társadalomnak nincs joga élni. És egészséges ösztönének igaza van. Ez nem Franciaország. Midőn barátságot köt a francia intelligenciát, finom, hajlékony szellemet képviselő Olivierrel, ennek az egy embernek a lelkén keresztül többet ismer meg Franciaország igazi lelkéből, mint eddig a párisi élet sokalakú, nyüzsgő forgatagából. És senki oly meggyőzően nem biztosított bennünket arról, hogy a barátság virága ritkább, nemesebb, boldogítóbb, mint a szerelemé, mint Romain Rolland. A barátság új életet, új meglátást hoz a saját életünk, meglátásunk és megérzésünk mellé. És soha szeb-

bet, meghatóbbat, mint a két különböző ország különböző fiának barátsága, amelynek forró kohójában elpusztul minden gyűlölet, minden különbség, amit gonosz hatalmak plántáltak az emberi lélekbe. Cristophenak vad, fékezhetetlen lelke megtisztul, megnő a barátság fényében és a szeretet hatalmas hullámokban ömlik ki ebből a hatalmas emberi lélekből, hogy átvilágítsa a szürke falakat és az emberi szíveket, amelyek szenvednek a szürke falak között. És itt végre Rolland lerázza tolláról a mérges csöppet, hogy az igazi Franciaországról írhasson, amely nem Páris, a népről, amelyben még van érték, erő és életképesség. Mert nem igaz, hogy Páris mint nagy szív lüktet a francia síkság közepén és táplálja vérrel és étellel a francia földet. Páris nem Franciaország. Ez a hatalmas város mint szivárványszínekben csillogó, mérges hab úszik a francia vizeken, de alig van köze az igazi francia néphez.

És mikor az igazi Franciaországról ír, a népről, amelyhez tartozik, mintha ellágyulna az író. Mintha maga is fellélegzene a lidércnyomás alól. Végre jót is írhat a franciákról. Néhány alakját, pl. Olivier nővérét, Antoinettet, oly mélységesen poétikus színekkel festi meg, hogy e színek mögött egy percre keressük szívünk franciaságát, amely mégis csak megszólalt volna?

De a másik oldalon újra meg vagyunk győződve, hogy sokkal inkább művész mint francia, sokkal inkább nagy ember, mint nagy hazafi és hogy a legteljesebb művészi szubjektivitás mellett a legteljesebb emberi objektivitással tudja megérteni idegen fajok lelkét és életét.

*

Melyik fajta idegenebb neki, a német, vagy a zsidó? De így talán nem helyes a kérdés. Mert hisz semmi emberi nem idegen tőle és épp olyan érdeklődéssel, épp olyan tisztelettel közelíti meg a zsidó sajátosságot, mint a németet. Hogy mégis a német lélek világosabban rajzolódik elénk szellemének csodálatos fényében, mint a zsidó, ennek okát talán nem kell kifejteni. A zsidóságban, mai helyzetében, annyi belső ellenmondás, annyi mélységes, sajgó szakadék van, hogy ezeknek útvesztőjében még az olyan világos szem, mint a Rollandé is káprázik néha. De némely lapja olyan igazságokat mond, hogy szívünk vérzik a zsidóságért. Szegény nép, szegény fajta, a maga túlfűtött életével, ambíciójával, érdeklődésével, törtető vágyával, betolakodva és befogadva — mégis idegenül. És mennyire vágnak összeolvadni, hogy simulnak a befogadó nép testéhez! A mozdulat talán nem esztétikus, de Romain Rolland túlnez az esztétikán, mélyebben néz és meglátja ennek a gesztusnak vonaglásában a hontalanság tragikumát.

De hányan vannak olyanok, mint Rolland? Még a romlatlan, nagyérzésű, mély emberi

szeretettől áthatott Jean Cristophe-fal szemben is Oliviernak gyakran védelmébe kell vennie a zsidókat. A németek inkább ösztönlények és ösztönük taszítja lelküktől a zsidót. Jean Cristophe sem tehet róla — az esze elismeri Olivier szavainak igazságát, de az ösztöne mégis a zsidók ellen lázad. És kezdetben volt az ösztön és az ösztön ellenére fejlődik a faji taszításnál a megértés és a belátásos intelligencia. De átmehet e az ösztön belátásba és megértésbe zavartalanul? Mert az volna a természetes fejlődési út. De kívülről a zsidóság részéről is sok minden beleszól. A zsidók hitei változnak az idők folyamán, szinte lépést tartanak a koral. Háborúk, vannak gyors meggazdagodások, pöffeszkedés és szerénységtelenség. És Istenem milyen közel van Franciaország hozzánk és Páris Budapesthez! A párisi élet felszínén ott hemzseg az asszimilált zsidó, aki már csak annyira zsidó, hogy a gyűlölet mérgező virágát aratja fajtája számára. De ezt aztán dús aratásban. És csoda-e, ha Cristophe ezeket megismerve és meggyűlölve ott tart, hogy még a legtisztéletreméltóbb, a legnemesebb zsidóban is érzi a gyűlölt fajtát. Így Mooch-ban a regény legszimpatikusabb zsidójában is, aki pedig az egyetlen, aki Cristophenek és Oliviernak nagy szükségükben segítségükre siet. Erről a viszonyról így ír Rolland: „Cristophenek arca, amikor meglátta a belépő Moochot, csupa türelmetlenség volt. De mikor legyőzte azt az indulatot, már a másik percben eltöltötte a hite Mooch határtalan jósága iránt. A jószág nem ritka a zsidóknál, minden erény között ezt becsülik leginkább, még abban az esetben is, ha nem gyakorolják. Mert őszintén szólva a többségnél negatív vagy neutrális marad, de Mooch jósága szenvedélyesen tevékeny volt. Mindig kész volt valakiért vagy valamiért feláldozni magát, szegény hittestvéreiért, az orosz menekültekért, minden nemzetek elnyomottaiért, szerencsétlen

Ramleh : Festung Saladins

Ramleh : Szaladin vára

Kolonie Petach-Tikwah

Petach-Tikwah. Szentföldi kolónia

művészekért, minden fajta szerencsétlenségért, minden nagy dologért.

És mégis Cristophe ott tart, ahol az anyja, az egyszerű, primitív lélek, aki, ha főzni járt zsidóházakhoz és meglátta a háznak szép leányát, felsóhajtott: „Milyen szép gyermek, minő szerencsétlenség, hogy zsidó.” Cristoph is, aki Moochchel szemben az ingerültség és vonzódása között ingadozik, elejti a kegyetlen szót, bár melegen szorongatva Mooch kezeit felkiált: Minő szerencsétlenség! Minő szerencsétlenség, hogy ön zsidó! . . . Olivier összerázkódott és úgy elpirult, mintha ő róla volna szó . . . Mooch szomorú iróniával mosolygott és nyugodtan jegyezte meg: Sokkal nagyobb szerencsétlenség, hogy ember vagyok. Ebben Cristoph csak szeszélyes választ lát, de Olivier a mások lelkének mélyebb ismerője finom érzékével megérzi, hogy ez a pesszimizmus mélyebben gyökeredzik. És itt Rolland ismét meghallja a halk hangokat, melyek a mélyről jönnek. És íme ezeket mondja: „Drágán kell megfizetniök az ősrégi fajtához tartozást. A hosszú multnak, a megpróbáltatásnak, a fárasztó tapasztalásnak gondolkodásukban és hajlamukban való csalatkozásnak nyomasztó terhét cipelik magukkal, mint százados borral teli tömlőt, amelynek fenekén az irónia és a kielégítetlenség keserű iszapja ülepedett meg . . . Ez a hatalmas, szemita kielégítetlenség, amely semmi vonatkozásban nincs a mi árja kielégítetlenségünkkel. Némely zsidónál magát az élet és öröm forrását mérgezi meg a halálos mérge. Sem vágy, sem érdeklődés, sem ambíció, sem szerelem, sem öröm. Csak egy maradt a kelet eme átplántált gyermekeinek, akik kimerültek az évszázados energiapazarlásban és hiába vágyakoznak a lélek egyensúlya után; és ez az egy sem maradt épségben, hanem fel van fokozva a beteges esztétikába: a gondolkodás, a végnélküli analízis, amely eleve megfosztja őket minden élvezetében és megbénítja tettejüket . . .”

Milyen elszomorító kép! De egy lappal később néhány mondat túrnyogja ezt a hangulatot. Weilnak a zsidó assziológusnak ifjúkorában elhalt barátjáról van szó. „Egyike volt ama fiatal zsidóknak, akikben szinte izzik az intelligencia és az önfeláldozó lelkesedés, akik szenvednek rideg környezetükben, és akik azt a feladatot tűzték maguk elé, hogy felemelik fajukat és fajukon keresztül az egész emberiséget, akik saját tűzűktől meggyulladva felemésztik önmagukat és szurokfáklyaként elégnék néhány óra alatt... Ez az ifjú az, akinek képe mint szent és tiszta emlék él az öreg zsidó tudósban Weilban, aki éppen ebből az érzésből kifolyólag, meghatva Cristophe és Olivier barátságától, titokban segítségükre siet. Maga Weil szintén érdekes képviselője a zsidóságnak. Jellemző amit róla és feleségéről ír Rolland. „Az egész első emeletet Weil és felesége gazdag gyermektelen zsidók lakták, akik minden évben hat hónapot vidéken Páris mellett töltöttek. Bár húsz éve laktak a házban, olyanok voltak, mint az átutazó idegenek. Sohasem álltak szóba szomszédaikkal. Ez nem akadályozta ezeket abban, hogy véleményt alkossanak róluk — sőt. Nem szerették őket. Pedig mindkettő eszes, kiváló ember volt. A férfi, mint fájának legtöbbje, nyílt és kutató szellemű... Nagyon intelligens volt, túlságosan intelligens... mindig kész egyik kezével lerombolni, amit a másikkal épített. Mert sokat épített: értékeket és teoriákat, nagyszorgalmú volt, anélkül, hogy hitt volna munkásságának hasznában... Új gondolatokat dobott a szellemi életbe, nagy szellemi gépezeteket indított meg, de a másik percben mindez untatta. Ideges és ironikus lényével nehezebbre esett átsiklani az emberek és a dolgok nevetségességén, mert azt kínzó éleslátással fogta fel. Ez természetesen nem szerzett neki barátokat. Emellett a legjobb akarat élt benne, hogy jót tegyen embertársainak, sőt tett is... Félszegen állt azzal a világgal szemben, amelyet kigúnyolt... de nem tudott leszokni arról, hogy ne kritizáljon... Mindenekelőtt világosan érezte a zsidók nevetségességét, mert ezeket jobban ismerte és dacára szabad szellemének, amellyel letagadta a fajok közötti különbségeket, gyakran ütközött azokba a korlátokba, amelyeket idegen fajták emberei állítottak neki. Ezenfelül minden mély gondolkodása dacára keresztény gondolatvilágban hontalannak érezte magát és így méltóságteljesen félrevonult ironiájába és abba, a mély rokonszenvedésbe, amelyet felesége iránt érzett. A szomorú az volt, hogy ironiája még az aszszonyt sem kímélte.“ De azért Weil, aki kritizáló hajlama és ironiája dacára belsőleg tiszta, nemes lélek, „jobban csügg Franciaországon, mint sok fajtiszta francia.“ „A francia antiszemita“ jegyzi meg itt Rolland „gonoszságot és butaságot egyesítenek midőn sértő gyanúsítga-

tásaik által elbátortalanítják a Franciaországban megtelepedett zsidók érzéseit. Eltekintve attól, hogy minden család két generáció után szükségszerűen belegyökeredzik a földbe, amelyen megtelepedett, és a talajnak vére a saját vérévé válik, a zsidóknak egészen különös okaik vannak, hogy szeressék a népet, amely a napnyugati országokban a szellemi és erkölcsi szabadság leghaladottabb eszméinek képviselője annál is inkább, mert hisz 100 év óta ők is közreműködtek, hogy olyan lett, amilyen, és szabadsága részben az ő művük is.“ Megszívlelendő szavak! Olyan mély igazság van bennük, mely nemcsak a francia föld viszonyaira illik, hanem a magyar föld zsidóira és ellenségeikre is.

A nagy francia író ideálja: egy szabad emberiség vallásának megalkotása, amely új élettel töltse meg a katolicizmus, protestantizmus és zsidóság széles, ellankadt rétegeit. Hogy azt az ideált megközelítse, egészséges, értékes szabadszellemű emberekre van szüksége és ezeket épp úgy keresi a zsidók, mint a másvallásúak között. De ezt az elfogulatlanságot ő maga is érzi, szinte páratlan. Mert a legtöbb ember elől, legyenek azok a megértés, a műveltség bármely magas színvonalán, épp úgy mint Jean Cristophe elől a bűnös Páris eltakarja Franciaországot, a felszínre vetődött zsidók a maguk rikitó hibáival eltakarják az értékes rétegeket, amelyekben van lelkesedés, hit és komoly munkakedv. Hisz még Jean Cristophe is, akinek lelke tiszta, mint a hegyi forrás, akinek szívében az emberszeretet himnusza szárnyal, aki magához öleli embertársait, hogy saját melegségéből juttasson nekik, — a zsidók iránt gyakran igazságtalan, és bárha többnyire jót tapasztal részükről szívében hidegen és idegenül, önmagával meghasonulva áll velük szemben. Miért? Ha erre pontosan meg tudnánk felelni, elérkeznénk a faji ellentét és a faji taszítás végső magyarázatához. De így csak annyit látunk ezen a nagyszerű könyvön keresztül is, egy szabad szellemnek szabad munkáján keresztül, hogy zsidóság idegen marad, — lehet hasznos, jó, becsületes, ragaszkodó, idegen marad bölcsőjétől a sírig. És mikor letettük a könyvet, fájdalmas szívvel fordulunk ehhez a nagy emberi lélekhez, Roman Rollandhoz, hogy mikor ő megszűnt beszélni hozzánk, mikor elhallgattatta lelkének kettős szavát, amely a két barát, Jean és Olivier, oly különböző és mégis egymásba fonódó lelkéből hangzott felénk, — a mi lelkünk szava hangozzék a fájdalomtól megszentelt csendben. Merre van számunkra az út, melyen az emberiség eljuthat a szeretet országába?

A kérdés elhangzik, de felelet nincs. A könyv pihen, Roman Rolland elmondotta számunkra az ő szép, nagy, szent igazságait, több szava nincs, hisz ő is csak ember és azt az utat csak az Isten ismeri.

ÚJ KÖNYVEK

ROVATVEZETŐ: DR. MOLNÁR ERNŐ

AZ IMIT. ÉVKÖNYVE. Nagy késéssel jelent meg az IMIT. 1918. évkönyve, de a könyvben foglalt értekezések, cikkek, novellák és versek értéke nincs aktuálitáshoz kötve. Még azok a témák is, amelyek az 1917. vagy 1918. évhez fűződő eseményekből indulnak ki, állandó érdeklődésre tarthatnak számot. Mindenesetre azonban szebb volna, ha a magyar zsidóságban és vezetőiben volna annyi kötelességérzet, hogy ne hagyják cserbe az IMIT.-et, nagyfontosságú kultúr-intézményt, amely anyagi erő híján még évi egy kiadványt sem képes fedezni. A Bánóczi József kitűnő szerkesztésében megjelent évkönyv tartalma a következő: Bánóczi József: Eötvös és az emancipáció. Mezei Mór: Visszaemlékezés. Venetianer Lajos: Az emancipáció története. Gerő Ödön: Ágai Adolf. Radó Antal: Ábrahám ligete. Kohlbach Bertalan: Az országos rabbiképző. Lenkei Henrik: Noé fiai. Blau Lajos: Ókori zsinagógák Galiléában. Neményi Endre: És leszen egykor. Kecskeméti Ármin: Graetz Henrik. Kecskeméti György: Versek. Hajdu Miklós: Bús muzsika. Kiss Arnold: Imádság. Pásztor Árpád: Bárcsak még egyszer. Herczog Ödön: Tell Hum zsinagóga romja. Náda Pál: Zborói Emlék. Feleki Sándor: A szegény zsidó. Ujvári Péter: Umrath Simon és familiája. Molnár Ernő: A jiddis irodalomról. Goldberger Izidor: Eszterházyak szerződésai a tatai zsidókkal. Groszmann Zsigmond: Egy meghiusult zsidóadó. Csillag Lajos: Szünidőben. Mandl Bernát: Zsigmond király zsidóadói. Steinherz Jakab: Shakespeare és Lessing a zsidóságról. Edelstein Bertalan: Az 5677 év.

A ZSIDÓ NEMZETI MOZGALOM TÖRTÉNETE. Schück Bernát a temesvári ortodox hitközség tudós főrabbiája, akinek polemikus műveit izzó zsidó érzés hevíti, ebben az új könyvében sem tagadja meg temperamentumát, de azért mindvégig hű marad a tudományos objektivitáshoz és amit állít, azt alapos érvekkel támasztja alá. Reámutat a tényre, hogy a zsidó vallás át meg át van hatva nemzeti elemekkel, minden ima Cion felé fordul, minden szertartás Cion szimboluma, nevetséges tehát, ha azok, akik bem követik vagy nem ismerik a vallást, konfesszióról beszélnek és le akarják tagadni a zsidóság nemzeti létét. Az állam nem kívánhatja jog- és észszerűen polgáraitól, hogy vérbeli nemzetségüket feladják, történelmi kötelekeiket eltépják, ezzel csak álszenteskedőket nevelne. Az állam csak polgári kötelességteljesítést követelhet és honpolgári kötelek, becsületes, hazafias magaviselet összeegyeztethetők külön nemzeti öntudattal is. Nemzet alatt egy embercsoportot értünk, amely közös leszármazása folytán magát egy egységnek tekinti. Nyílt sisakkal kell játszani, mert ez emberhez méltóbb. Schück Bernát kitűnő könyve a szerző kiadásában jelent meg.

BALÁZS DEZSŐ: TASS ISTVÁN IFJÚSÁGA. Kedves, meleg, fiatal könyv a Balázs Dezső könyve, mely egy ifjúság történetén keresztül az ifjú kor tavaszi küzdelmeit és rezignációját rajzolja. De azért a regény hőséneke Tass Istvánnak lelkében és sorsában sok az egyéni vonás és Berlin ismerős háttéréből markánsan válik ki e tehetséges fiatal tudós alakja, akiben a művészetért való rajongása és az erős művészi hajlam gyötrő harcot vív az apa és a tudomány iránti kötelességgel. Néhány rövid boldog hónap Berlinben egy színes ifjú álom és melynek emléke majd besugározza a hosszú szürke életet. Az érdekes könyv a Kultúra kiadásában jelent meg.

EGY FUTURISTA ZSIDÓ KÖLTŐ. „Én és az arcom“ volt a címe annak, a mély és feltűnt versnek, amelyet egyik legutóbbi számunkban Kahána Mózesről közöltünk. A vers régebbi művei közül való. Azóta Kahána egészen a futurizmus felé hajlott el és a „Ma“ folyóirat egyik benső poétája lett. A „Ma“ adta ki most Kahána első verseskötetét, „Univerzum“ címen. Nincs most terünk, hogy ennek a költészetnek az irányát behatóbban fejtegyük, de leszögezzük mint érdekes jelenséget, hogy ennek a „legmodernebb“ vagy „hipermodern“ iránynak is van már zsidó költészete, ami tanuságtétel mellett az igazság mellett, hogy a zsidóézés is a legáltalánosabb emberi, kozmikus, univerzális és ott lappang a tudat alatt mindenkinél, aki őszintén ad számot magáról, ami a költőnek Ibsen szerinti feladata. Kahána egyik versében („Zsidó sugár“ban) az univerzalizmusban látja a zsidóság feladatát, amit ő maga túlfűtött nyelvén a következőképen fejez ki:

SUGÁR.

Félszemmél gömbölyűre látni a földet:
térkép, határ sehol:
csak sínek, erők —
sínek alattam, erők fölöttem —
rohanni így —

mindenütt otthon
idegen mindenütt,
de mindig az erő,
fény, tűz, fáklya:

Zsidó sugár.

Térdelni idegen ganajban:
elég már a történelem!
összetett kezek, pénz, saktárság:
elég!

Világosságot ivelni Boston és Peking közt:
most —
szemet mereszteni szabad levegőn
most —
törni, tépni, rostálni, vinni!
ezt a nekemteremtett mindenséget:

Zsidó sugár.

Egy másik versében „Leszámolás ősi rongyokkal“ úgy érezzük, hogy mégis mintha a költő siratná ezeket a régi rongyokat:

LESZÁMOLÁSOK.

Salamon és Dávid,
nyilas erények, eke, szertartás, állam:
ottmaradt Palesztinában.

Futottam,
pénz voltam, alattam levegő lett,
vért járt a talpam, vért szítt a gégém, vért sírt az agyam,
vért betüztött fogamközébe a zsoltár a számban,
kihullt az ő, a test, a föld
ottmaradt Spanyol-, Holland-Oroszországban.

Most:
Tér vagyok, én vagyok, víz, elem:
a négert és yenkeet ölelem —
asszimilálok.

Nemzet? Cion?
Reimsi, doberdói, gorlicei,
koponyaszilánkok
tetejére öntött
timsós limonádé:
idegen skatulyákon.

Mintha a héber Csernichovszky szólna hozzánk, aki leborul Apolló szobra előtt, keresve a régi palesztinai erős és élettéljes Istent, Kahána is „A színáhegyi istenből Assisi Ferencché lett talmudos parancsok”-ról szól és Zsinagógáról, hol „csonttalan mellekre verik az öklöket”. A „Zsidó portrait”, „Péntekeste” megrajzolásában zsidó színek és szívek vibrálnak, a „Pogrom” című versben pedig beszél „elfajult kényelmesekről, akik az égre néznek, százezrek véres mozdulásán riadoznak és sanda szemükben percnyire elfogy a talpnyalás, szemüket hunyják riadt vakmeréssel fotelvirágok.

A kifejezések mindenesetre túlerősek, de amint sok mindenfélét emancipált már a legújabb költészet, a „kifejezések” is szekundér szerepet kapnak amellet a sokkal lényegesebb kérdés mellett, hogy mi a mondanivaló.

Kahána verseskönyvéhez Bortnyik Sándor igen érdekes és hatásos címlapot rajzolt, természetesen a könyv tartalmához illő kubista-stílusban.

RUBINYI MÓZES: IBSEN HENRIK. A magyar kritikai irodalomban ez az első könyv Ibsenről, az örök szellemi megújulás és a forradalom legnagyobb világszelleméről. *Rubinyi* Mózes, tudományos irodalmunk egyik legalaposabb s legeredetibb munkása, az elsők között tartott nálunk Ibsenről előadásokat s e műve a kritikai művészet legkiválóbb alkotásai közé tartozik. Kapható minden könyvkereskedésben. Kiadó: Lampel-Wodiáner Budapest, V., Andrásy-út 21. A költő találó arcképével díszített mű ára 8 korona.

Ben-Semen: A Herzl-erdő ápolása
Ben-Semen: Pflege der Herzwaldes

A ZSIDÓSÁG AZ OROSZ SZOVJET-URALOM ALATT

— Jegyzetek az orosz fogságból —

szemem előtt másodszor játszódik le most a nagy világtörténelmi jelenet, amikor a régi világrend oszlopai összeroppannak s a romokon új világ van alakulóban. Először Moszkvában éltem át a szovjet-köztársaság vajadását és kialakulását, amely ott nem volt oly gyors lefolyású mint nálunk, ahol szinte máról holnapra az egész közvélemény hirtelen átváltozott s beleilleszkedett az új idők szellemébe.

Ez azonban épp annak köszönhető, hogy a magyar szovjetköztársaságra előkészítették a lelkeket az orosz események, amelyek ott nagy megrázkódtatások, áldozatok s nehézségek véres küzdelméből híggadtak le s tisztultak ki odáig, amíg Oroszország a proletárdiktatúra s a III. Internacionalenak mintaképe lett.

Bennünket, akik az orosz fogságban Moszkva, a politika e lángoló kohója mellett dolgoztunk arcunk verejtékével, az első bolsevista mozgalmak emeltek ki állati sorból. Egy emberibb világba varázsoltak át, ami akkor szinte káprázató álomnak tetszett. Új életre ébredtünk, egyszerre embereknek éreztük magunkat s éreztük az orosz forradalom szabadságát, szabadon mozoghatunk, bemehetünk a szent városba, amely azelőtt elzárt Édenkert volt előttünk. Itt, Lenin s Trocki eszméinek világító fáklyája mellett ismertük meg nyomoruságunk s szenvedéseinknek okát a kapitalizmus érdekháborújában. Ott lettünk esküdt ellenségei a régi rendszernek, amely népeket uszít egymás ellen, hogy kiomló vérükből szüreteljen s ott lettünk felesküdt katonái a kommunista eszméknek, az új bolseviki világrendnek.

Moszkvában akkor ez a szó „bolseviki” még rémületet keltett és a régi világ küzdött ellene elkeseredettséggel. Az én gazdám borjút s kutyáját nevezte el Bolsevikinak a birtokán levő foglyok bolseviki érzelmeinek megcsúfolására. Később már szívesen nevezte volt önmagát is annak, amikor az eszme nemcsak hódított, hanem uralomra is jutott.

A régi s új rend kíméletlen összeütközésében természetesen mindkét oldalon szinte egyenlő arányokban állottak a zsidó tömegek is. Egymással farkasszemet néztek a „bálbátim”, akik nem voltak a héber szó értelmének megfelelően „háztulajdonosok”, de foglalkozásuknál fogva a burzsoáziához tartoztak, míg velük szemben állottak a lenézett „baal melocho” tömegek, akik szintén már nem voltak a héber szó értelmében „munkatulajdonosok”, hanem legtöbbször a kapitalista háborúból hazatért munkanélküliek. Ezek a tömegek épp úgy érezték a fölsuvalko-

Josef Sántán : Befreiung

Sántán József : Felszabadulás. A munka népének útja a szabad természethez. (Vázlat. A Társadalmi Múzeum tulajd.)

dott burzsoáziának a gögjét, mint a többi proletártestvéreik s így velük együtt indultak harcba a kapitalista világrend ellen. Mindenféle egyezkedési kísérlet a zsidó nemzeti párt részéről, vagy más „baal-batisch“ paktumkísérlet, amely az egymillió zsidó tagot számláló Bundot közös zsidó céloknak akarta megnyerni, csődöt mondott. Az öntudatos, jól szervezett, forradalmi eszmékben nevelt munkásság iskolázottságánál fogva tudta, hogy céljai egyek a világ összes proletárjainak céljaival s közös ellenségük a mai társadalmi rendszer, amely a tőkét szolgálja.

Ott is megelégedett a zsidó burzsoázia a felületen, hivalkodó „cedókó“-val, ahelyett hogy a zsidó munkás s munkanélküli tömegek szociális helyzetének emelésére törekedett volna. A gazdagok szemet szűrő pazarlása s vagyonuk kíméletlen fitogtatása nemcsak a nemzsidóknál szította az antiszemitizmust, hanem gyűlöletet váltott ki a nélkülöző zsidó tömegekből is, akik szíves lélekkel csatlakoztak az őket felemelő forradalmi szociálista szervezetekhez s annak minden forradalmi eszközéhez.

A bolsevik uralom alatt a zsidó társadalom képe is megváltozott, a zsidó proletártömegek, amelyeket eddig minden zsidó mozgalomtól távol tartottak, hirtelen vezető szerephez jutottak s így egy új mozgalmas zsidó közélet keletkezett, amely nagyrészt a kommunista eszmék szolgálatában állott! amellet azonban nem feledkezett meg a zsidó nép kultúrájáról sem.

A moszkvai utcák, amelyeken ezelőtt csak néhány privilégiumos zsidó járhatott, egyszerre megteltek zsidó proletártömegekkel, amelyek magukkal hozták a zsidó kisvároskából a zsidó miljót s a jiddis nyelvet, amelyhez a Bund kommunistái is ragaszkodnak, mint zsidó „népnyelv“-hez, míg a cionisták a hébert ápolják mint „nemzeti“ nyelvet. A moszkvai centrum hirdetőoszlopai egyszerre megteltek jiddisch s héber plakátokkal. Az egyik hívja a proletárt Liebernek, a Bund híres vezérének előadásához, a másik plakát hirdeti nagy héber betűkkel Gordon, az anarchistavezér felolvasását „Die Jiddischkeit und der Anarchismus“ címmel, egy harmadik feketekeretű plakát jelenti a zsidó nép gyászát, Mendele Mocher Szforim proletárköltő, a „Seide“ (Nagyapó) halálát. Egy női akttal díszített nagy meghívó egy Perezestélyre invitál, egy klasszikus hébernyelvű plakát a Palesztina hét (Swua sel Erez Iszrael) részletes programját adja. Ezt a zsidó nemzeti pártok különböző polgári egyesületei rendezték. az egyik nap pl. a „boker jelodim“ gyermeknap volt, amelyen a Tarbusz héber kultúregyesület fiatal neveltjei működtek közre tiszta hébernyelvű előadással Moszkva legszebb színházában, gyönyörűen és felejthetetlenül, amire a Poale Cion szociálista cionisták tüntetésül egy még impozánsabb palesztinai napot rendeztek.

Maguk a szovjetek nem avatkoztak bele a belső

zsidó kulturális ügyekbe. A szovjetek kineveztek egy külön zsidó népbiztost, akinek feladata volt a zsidó proletárok védelme s kulturális nivójának emelése. Kiadtak több hivatalos bolsevik lapot, az „Emesz“-t, Die Wahrheit stb. Mikor Moszkvában nagy volt az inség, a zsidó komisszárus felhívása jelent meg az oszlopokon jiddis nyelven, hogy a szegény proletárgyermekeket kenyértermő vidékre küldik s a zsidó gyermekeket ott saját anyanyelvükön tanítják.

En ebben az időben a „Haom“ (A nép) című héber napilapnál voltam, gyakran jártam hírekért a Kremlben, az oroszok Vatikánjában, ahol most a szovjet főbiztosai székeltek s Trockij s Lenin foglalták el a nép számára a szent szinódus helyét. A Kreml várfalai alatt nyugszanak az első szovjetköztársaság első vértanúi minden nemzetiségből, az idegenek között legtöbb a magyar. Ezekhez a sírokhoz zarándokoltak ünnepélyes alkalomkor, így május elsején, a proletártömegek vörös lobogókkal, köztük egyik-másik héberbetűs felírással „Világ proletárjai egyesüljtek!“

Tizian : Kain und Abel

Tizian : Kájin és Ábel

Kain und Abel

Kájin és Ábel. (Régi metszet után)

A május elseji ünnepélyes felvonulás a szovjet hatalomnak impozáns megnyilatkozása volt. Marx és Engels képeit úgy vitték, mint azelőtt a szentképeket az ünnepi körmenetben. A felvonulás egész nap tartott. A „Poale Zion“-nak egyik szónoka méltatta e napnak jelentőségét s többek között ezeket mondta: „láttam májusi felvonulásokat Budapesten, Berlinben, láttam felvonulni az öntudatos munkásságot a világ összes nagy városaiban, de hiányzott belőlük a forradalmi szellem, az a szellem, amely csak az igazi szenvedéseken átment és szociális tudományokban jártas marxistáknak a tulajdona“.

Ekstein Wolf.

PETERDI ANDÓR: ÉSZAK FELŐL

Szabályos arcom mosolyra derül még,
De szemem, e két feneketlen csillag
Befelé harmatoz én bánataimnak.

Szabályos arcom víg, farsangi lárva,
De lelkem csupa örvény, csupa bánat,
Rokona a mély, a borult éjszakának.

Szabályos arcom egyszer, ha eltorzul,
Akkor majd nem látjátok jó testvérek,
Mert elnyelnek a mesés messzeségek,

S csak álmoképen jövök majd közétek.

MESSIÁSI IDŐK

messiási idők megrázkódtatása suhog végig a levegőben. A próféták álma megy teljesülésbe szemeink előtt. Hogy az ember drágább léssen kincsesaranyból, becsebb Ofir minden drágakövével. Hogy ne legyen senki többé kitzasztott és elnyomott a földön. Hogy örök békében éljenek a világ minden nemzetei és az egész emberiség egy test, egy lélek legyen a legmagasabb emberi ideál szolgálatában.

A messiási idők, a zsidó legenda szerint, messiási szenvedésekkel járnak. De amikor nagy megváltások vajudnak az idő méhében, legyen mindenki minden áldozatra készen. A jelen sújtottságából forduljon minden szem a jövő gyönyörű káprázata felé. Az események félelmetes dübörgéséből figyeljen minden fül a jövő zenéjének hatalmas harmonikus akkordjaira. Ha ez az útja messiási eszmék megvalósulásának, érdemes érte szenvedni. Ha ez az út vezet a próféták álmainak beteljesedéséhez, kötelesség érte küzdeni és lemondani.

Fel a fejjel, testvérek! A zsidóság sorsáért és jövőjéért nincs aggodalomra ok. Nagy viharokat látott már a zsidó nép, történetének martiriumos útján, és mindig megmentette megváltó eszméinek, hitének, kultúrájának kincsét, amely drágább és féltettebb volt előtte minden veszített és veszendő földi kincsnél. És ha e messiási időkben születik meg a kor, amidőn a zsidó se lesz többé rohanó „bélyeges sereg“ a világban, mert minden ember egyformán viseli Isten pecsétjét az arcán, ki köszönheti ezt az időt boldogabban a zsidó népnél, melynek prófétái minden népek jövőjéről és világosságáról álmodoztak?

A zsidó nép örök küzdelme örök tiltakozás volt az elnyomás ellen, minden gúzsbakötés és zsarnokoskodás ellen, törvényei élő gátak minden kizsákmányolás és rabszolgatartás ellen, eszméi örök mementók az emberi egyenlőségre, testvériségre és szeretetre. És nem rajta mult, ha a ghettó megalázottsága és a régi társadalmi és termelési rend a zsidóságot is megosztotta dolgozó munkástömegekre és a kapitalizmus szolgáira. Nem rajta múlt, hogy amikor a Mammon ült a világ trónusán, az ő fiai is a többi nemzetek fiaival együtt hódoltak neki, — de a többi nemzetek fiainál előbb siettek az Aranybálvány hatalmas trónusának megdöntésére.

Marx, Lassalle és Engels szelleme, a nagy próféták lelkiöröke szövi a világtörténelem szálait. A sújtottak és a felszabadultak között egyaránt ott vannak a zsidó nép fiai, akiket az új világ arca köszönt. Erről az arcról talán végkép eltűnik a zaklató „zsidókérdés“, amely évezredek óta nyugtalanította a zsidókat és nem-zsidókat egyaránt. A zsidóság helyesebben tagozódik bele az új termelési rendbe, produktív foglalkozások felé terelődik és az életstandard általános kiegyenlítődése megszünteti a gazdasági harcot, az irigységet és lefokozza, lefegyverezi az antiszemitizmust, amelyet a faji versengések kiélesedése sem fog többé táplálhatni.

A vallás most már valóban magánügy lesz, és nem lehet ütközőpont sehol. Mégis elkövetkezhet éppen ebben az időben a vallásnak és a zsidó kultúrának új renesszansza. Mert az ideális szabadság és etikai emelkedettség korában csak az fog majd a zsidósághoz közeledni, akit a szíve visz oda, a lelke sodor feléje. Nem a tőke, hanem a tudás lesz a vezetésre képesítő és új tömegek lesznek az erőforrások. A lélekölő vagyonthajhászást és pénzimádást felváltja a fokozott szellemi élet és lelki elmélyülés. Elkövetkezhet az idő, hogy ismét tudós kovácsok, földművesek, esztergályosok és szandalkészítők ülnek együtt a Tóra tanácsában, mint hajdan Szurában és Nahardeában az exilium fejénél. Mert a tudással párosult munka lesz a legbecsebb. Fel a fejjel testvérek, a zsidóságot nem kell félteni! Mózes, Jesájás, Ezékiel könyvei, Juda Halévi, vagy a jémeni rézötvös héber versei az egyetemes kultúra értékei maradnak mindig és a zsidó szellem és a zsidó nép élni és alkotni fog örökké!

Akik pedig a Szentföld megváltásáról álmodoznak, azoknak álmát is közelebb hozhatja az új kor. Amikor új zsidó tömegek térnek vissza a produktív munkához és a földhöz, azok, akiknek lelkében Cion szeretete lángol, könnyebben fognak visszatérhetni az ősi földhöz is, amely az ősi zsidó törvény szerint mindig a dolgozó munkásnépé volt. „Cion a jogosság váltja meg és visszatérőit az igazságosság!“

Patai József

SOLE HEGYRŐL

CIONISTÁK A PESTI HITKÖZSÉGBEN. Azoknak, akik hónapokon át azt hallották a választási kortesbeszédekben, hogy a pesti hitközség egyetlen és főfeladata küzdeni a nemzetrontó cionisták ellen, kellemes meglepetésül szolgált a zajos választást megkoszorúzó záróaktus, amikor Székely Ferenc elnöki programbeszédjéhez szólásra jelentkezett a képviselőtestület cionista csoportja nevében dr. Osztern Lipót ügyvéd. A fülek feszülten figyeltek, a szemek mereven szegeződtek a szónokra és az öklök el voltak készülve minden eshetőségre. Hiszen hónapokon át úgy festették le a cionistákat, mint valami vad ember-evőket, akik terrorral akarják az összes magyar zsidókat Palesztinába toloncoltatni, Budapestet Jeruzsálem külvárosává degradálni és a magyar helyébe a zsargont tenni hivatalos nyelvvé. Dr. Osztern szólásra emelkedett és a tagtársak az első megdöbbenés után megkönnyebbülve sóhajtottak fel. „Ez hát a cionista? „És nini, magyarul beszél és milyen szépen!” „Hát ez hallatlan, miket meséltek nekünk rólok!” „De halljuk csak, mit mond?” Üdvözli Székely Ferenc ama kijelentését, hogy eddig csak arra törekedtek, hogy a zsidókat magyarosítsák, ez teljes sikerrel is járt, de ma már az a feladat, hogy a zsidóságot erősítsük, a zsidó kultúrát, a faji értékeket ápoljuk, amit eddig elhanyagoltak. Ez tehát közeledést jelent a cionista állásponhoz. És egyszersmind cáfolatát annak a tendenciózusan és nem ideális okokból terjesztett véleménynek, hogy a cionizmus hazaárulás. És dr. Osztern feszült figyelem között elmondta, hogy a harc-téren, ahol a háborút végigküzdötte, oly sokszor, mikor egy-egy cionista bajtársát a sírba fektették, vagy mellére kiténtetést tűztek, mély fájdalommal gondolt arra, hogy ezalatt otthon megbúvó szájhősök az íróasztal frontja mögöl teli tüdővel hazaárulót kiabálnak a cionisták felé. Ő mint cionista nem ismeri el a sorrendi vita jogosultságát, hogy magyar zsidók vagyunk-e, vagy zsidó magyarok, ő úgy érzi, hogy ez a két fogalom egybeforrt és mint a zsidó nemzet fia a zsidó etikának minden imperativusával ragaszkodik a magyar hazához és annak minden állampolgári köteletségéhez és jogához! Erre a kijelentésre még a legszélsőbb ellenpártban is zugó taps viharzott fel. „Éljenek a cionisták!” — kiáltották mindenfelől. És ez rendjén is van így. A hitközségnek egyesítenie és éljeneznie kell mindazt, ami a zsidóságot éltetni óhajtja, mert a hitközség feladata a zsidóság megmentése. A honmentést bízzák csak az odakünn dolgozó politikusokra. Mert ha a „honmentés” a program, akkor a szociálisták joggal tiltakozhatnak, hogy ezt a munkát nem akarják a régi „munkapárti emberekre” bízni, hanem elvégzik ők a maguk módja és felfogása szerint. Székely Ferenc nagyon helyesen cselekedett tehát, hogy ezt a kérdést a „hitközségi politiká”-ból kikapcsolta. És ezzel megnyerte a 70—80 képviselőtestületi tagból álló kompakt ellenzéki csoportot is, amelynek nevében dr. Friedmann Ignác ügyvéd hangsúlyozta, hogy segíteni akarnak a munkában, ha ez valóban zsidó munka lesz. Polgári köteletségét elvégzi mindenki odakünn a maga pályáján, itt ebben a hitközségi teremben mindnyájan zsidók vagyunk, vissza kell vezetnünk a zsidósághoz a családot s együtt kell járnunk a zsidó reneszánsz szolgálatában a cionistákkal, akik zsidó önérzetre tanították az ifjúságot, — mondotta zugó tapsok között és a tapsok a héber mondatoknak is szóltak, amelyeket Friedmann dr. beszédébe beleszólt. És érdekes, hogy épp olyan szenzáció volt, hogy a hitközség közgyűlésén egy világi tag héberül citál, mint a párisi békekonferencián, mikor a cionista delegátus héberül szónokolt.

(Secundus.)

KRÓNKA ÉS SZEMLE

OLVASÓINKHOZ!

A *Mult és Jövőnek* ez a száma a művészi kivitel technikai előkészítésének szükségéhez képest még március közepén, a rendes lapzárta után került sajtó alá. Azóta az óriásléptekkel haladó forradalom új világtörténeli jelentőségű fordulatot vett, amelynek nagy eseményeivel már nem foglalkozhattunk sem kellő helyen, sem kellő módon. Ezt kénytelenek vagyunk legközelebbi számunkra fenntartani. A *Mult és Jövő* különben a változott viszonyok között is hű maradhat kitűzött programjához, amely minden politikától menten a zsidó nép kultúr-értékeit akarja ismertetni s ápolni. Ezek az értékek univerzálisak és minden változástól függetlenek. Ezeknek az értékeknek istápolásával a zsidóság az egyetemes kultúrának tesz szolgálatot.

A nyomdászsztrájk és egyéb technikai akadályok miatt ez a szám kissé megkésve kerül ki a sajtó alól és a viszonyok kényszerítő hatása alatt mint összevont április-májusi szám. Kérjük olvasóinkat, hogy ezekben a történeli napokban is tartsanak ki a *Mult és Jövő* mellett, amint-hogy a háború minden megpróbáltatása közepette oly lelkes áldozatkészséggel és szeretettel támogatták a *Mult és Jövő* nagy kulturális misszióját.

FELLNER ANDOR. Az események, forró viharos forga-taga már-már elsodorta előlünk a hős nevét, az önfeláldozás gyönyörű, nemes tragikumában feszülő ifjú testet már kikezdte az elmúlás — pedig nekünk, zsidóknak pajzsunkra kell emelni az emlékét, hogy erős fegyverünk legyen ezernyi vád és meggyanusítás ellen. A napfény, az igazság melege ragyogja át ezt a nevet és a zsidó had-seregszállítók, a meggazdagodottak, felhányt bűneivel szemben álljon ott a maga páratlan tisztaságában. De ha beteljesül az Idő és nem lesz különbség ember és ember, vallás és vallás között, ha a bűnt és az erényt nem látják el speciális jelzésekkel, mint a régi világ veszendő társadalmában — akkor nem fogjuk őt magunknak követelni, hanem az egész emberiség, a köteletség, munka és becsület új emberisége első halottjának látjuk és úgy adjuk meg neki a tiszteletet, amely kijár az emberiség hőseinek.

A BONYHÁDI IZR. LEÁNYEGYLET szép kulturális működést fejt ki. Kéthetenként előadásokat tartanak, melynek célja a zsidóság nagyjainak és kultúrértékeinek ismertetése. Az egyik kultúrdélután többek között dr. Patai József irodalmi működésének méltatására volt szentelve. Dr. Vidor Leó ismertette Patai műveit, amelyekből több szemelvényt mutattak be. Előadtak és közreműködtek még dr. Fleischmann Ottó, dr. Eisenberg Bernátné, Engelmann Bella, Krausz Ella, Rákos Boriska, Litzmann Margitka, Holländer Lillike, Erdős Pál, Faragó N. stb.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG legutóbbi tisztújításán elnökké választották Székely Ferencet, alelnökké dr. Feleki Bélát és dr. Lederer Sándort, előjárókká Ábrahám Emilt, Breitner L. Zsigmondot, Domony Móricot, Ehrlich G. Gusztávot, dr. Eulenberg Salamont, dr. Grauer Vilmost, Kaszab Aladárt, Kohner Adolfot, Ledermann Mórt.

Az új vezetőségre a változott viszonyok folytán nagy és súlyos feladatok várnak.

A SZOCIALISTÁK ÉS A CIONIZMUS. A „Zsidó Szemle” munkatársa felkereste a berni konferenciáról hazatért szocialista delegátusokat, Buchinger Manó és Biró Dezső munkásvezéreket, akik kijelentették, hogy Bernben a szocialista kongresszus a zsidó nemzet jogait és kultúrigényeit elismerte. „Mi pedig egyek vagyunk az Internacionáléval, tehát természetes, hogy mindenben követjük. Ugy a békekonferencia, mint az Internacionale által elfogadott álláspontot, mi is teljes erőnkben támogatni fogjuk. A magyarországi szociáldemokrata párt a legnagyobb jóindulattal és megértéssel kezeli a cionisták mozgalmát.”

HÉBER BESZÉD A BÉKEKONGRESSZUSON. A stockholmi zsidó sajtóiroda táviratozza Berlinen át: *Balfour* a párisi cionista delegációnak üdvözlét küldte azzal a híradással, hogy a békekonferencia a cionista javaslatokat egyhangúlag elfogadta. E javaslatokat március elsején terjesztették elő a cionista békelegáció tagjai a párisi konferenciának. Ez alkalommal *Weizman* angolul, *Sokolow* franciául, *Ussiskin* héberül szólaltak föl. A *Times* erre megjegyzi, hogy *évezredek óta az első eset ez, hogy békekonferencián héber beszéd hangzott el.* A benyújtott memorandum tizen négy oldalas írásmű, *kékfehér* címlappal, február 3-áról keltezzve; a cionista világszervezet nevében *Weizmann Chaim*, *Sokolow Nachum* s *Rothschild* írták alá.

KIADATLAN KÖZÉPKORI HÉBER VERSEK. A *Schoffmann* és *Disendruck* szerkesztésében Bécsben megjelenő előkelő új héber folyóirat a „*Gevuloth*” adar havi száma vezetőhelyen közli dr. *Patai József* jegyzeteit oxfordi héber kéziratokról, amelyek között számos középkori nagy héber költőnek kiadatlan művei találhatók. „Nagyjaink kézíratos művei — írja dr. *Patai* — amelyeket az oxfordi „*Bodleiana*” őriz, elegendők volnának más népek egész akadémiájának foglalkoztatására, mi zsidók pedig nem is ismerjük azt, ami a mienk és szent drágaköveink szétosztán hevernek idegen tereken”. *Patai*, akit 1909-ben állami ösztöndíjjal küldtek ki Oxfordba a középkori héber költők kéziratának kutatására, azóta több helyen kiadta hazahozott kézíratos gyűjteményének egyes részeit, a „*Gevuloth*” legújabb számában *Mózes Ibn Ezrán*nak eddig kiadatlan héber verseiből közöl érdekes szemelvényeket. A folyóirat közli ezenkívül többek között *Rappoport Ben Cijon* értekezését *Bergson* és *Schopenhauer*ről, *Silburg* *Misteriumát*, *Swadron* cikkét a technikáról, *Hugó Bergmann* jegyzeteit a cseh zsidókról, *Disendruck* és *Moszkvai* esszéit *Trockiról* stb. A *Gevuloth* igen szép és izléses kiállításban jelenik meg. Előfizetési díj egész évre 30 kor. Cím: *M. Hickl Verlag* Wien. II., *Taborstr.* 52. B.

ALAPÍTVÁNY. *Vadász Ede* 25,000 koronás alapítványt létesített, neje *Baumgarten Eszter* emlékére pedig 10,000 koronát a pesti izr. kórházában mint alapítványt, 15,000 koronányi alapítványt három ösztöndíj számára.

HÍMEN. *Roth Ibolya* és *Pikkel Samu* 1919 március 5-én Técsön házasságot kötöttek.

Orosz József nagykárolyi bútornagykereskedő leányát, *Jankát*, eljegyezte *Szenderovits Aladár* Husztról.

HALÁLOZÁSOK. Özvegy *Temesváry Adolfné*, született *Eisler Zsófia* Budapesten elhunyt. A nemes szívről és jótékonyágáról ismert úriasszony halála mély részvétet keltett a budapesti társaságban. Dr. *Temesváry Rezső* egyetemi tanár az édesanyját, *Földiák Gyula* bankár pedig az anyósát gyászolja benne.

Martos Ignác, részvénytársasági igazgató, életének 43-ik évében Budapesten meghalt. A haláleset miatt a *Martos* és *Glücksthal* család borult gyászba.

A „KABALA” MÁSODIK KIADÁSA. *Patai József* könyvének első kiadása néhány hét alatt teljesen elfogyott, úgy, hogy csakhamar szükségessé vált a második kiadásának sajtó alá rendezése. A könyvet a magyar és a külföldi lapok egyaránt megkülönböztetett elismeréssel méltátták.

Íme néhány szemelvény:

„Keleti fantázia, bibliai bölcsesség, erkölcsjavító példázatok, szimbolikus csodák, a kultúrember beleérzése a naiv, vallásos misztériumokba, a Kanaán földjének poézise, a Szombat szépségének víziói, hívő vágyakozás a titkok titka felé, a lelki örömök vallásos erotikája, misztikus álmok szertefoszlása, lírától ittas nyelv a Biblia asszociációival csillogóra szöve, a kuruc-nótákat énekelő zsoltáros rabbi, zsidó miljő-rajzok — ezekből a motívumokból sarjadt a *Patai József* kabalisztikus könyve. Egy költői lélek meséi, aki egy évezredes kultúrába merült el élményekért. *Patai József*, aki a héber költők örök poézisét ültette át mély utánaérzéssel a modern magyar költészetbe, most a *Martin Buber*t messze túlhaladó ösvényre lép és egy eddig ismeretlen területet hódít meg a magyar irodalomnak; a zsidó misztikum rejtelmes világát.” (A *Hét*.)

„Akik előtt megnyílik idegen világok káprázatának kapuja: a legcsodásabb mesék bűvös szférájában járnak. A nagy titkok mélységes bölcselméből ragyogó és szívekbe muzsikáló történeteket tár elénk *Patai József* könyve. A betűi tűzben ragyognak, dús fantáziájának mámora megreszegtető, mint maga a forrás, ahonnét a mesemondás invenciója patakzik. És milyen külön érték, hogy itt is, ott is (a nótás szentben feledhetetlen erővel) a magyar levegő balzsama illatozik. Könny és mosoly és méla bánat csillog a történetek mélyén. Hallgatjuk, hallgatjuk a megkapó meséket áhitattal, átszellemülten — és észre se vesszük, hogy egy költő tiszta lírájának és friss epikus készségének csodalámpása vezet bennünket a kabalás titkok mennyországában. A múlt és Jövő kiadásában megjelent szép kötet nagy részét idegen nyelveken sietve röpitették az operencián túlra is.” (A *Nap*.)

Az „*Élet*” katolikus irányú irodalmi és művészeti folyóirat többek közt a következőket írja:

„Zsidó könyv, de nincs benne semmi abból a földi salakból, amelyet nálunk annyian irodalmi salakba honosítanak át. Szokatlan és új, de tiszta világ. *Patai József*, aki a héber költészet poézisét tolmácsolta át a magyar irodalomba, most a zsidó misztika rejtelmes világával ismertet meg bennünket. A tipikusan zsidó szertartások, szokások rejtelmébe vezetnek az egyes történetek; de nem is „történelek” ezek, hanem — mint a címe is sejteti — „lelkek, titkok”, sejtések, látomások. A zsidó ünnepek különös misztikuma árad e könyv minden lapjáról. Ez a rejtelmes világ át meg át van fülve lelkekkel, titkokkal, fanatikus sóvárgással a tiszta lélek-ember felé, aki fel tud emelkedni az anyagnélküliség magas régióiba, ahonnan az egész emberiséget mint egy nagy végtelen Lélek kisugárzását látják.

Előttünk mindez szokatlan világ; de jogosultsága kétségtelen. Elmélyülést és belemerülést kívánnak ezek a történetek s akik valóban elmélyedő lélekkel merülnek olvasásukba, kétségen kívül hatása alá is kerülnek.

Patai könyve a zsidó lelkét, egy szebb világ után való rajongó vágyát tünteti fel. Ezek a zsidók elvágynak a földi életből, egy szebb, egy tisztább „szefirába” kíváncsognak, ahol a földi salaktól megtisztultan élnek tovább életüket.”

Itt említjük, hogy *Patai* könyvét a berlini „*Jüdischer Verlag*” lefordíttatja német nyelvre és így a „*Kabala*” nem sokára németül is megjelenik.

AZ ERZSÉBETVÁROSI ZSIDÓ NÉPKÖR sikerült purim-ünnepélyt rendezett. Az elnöki megnyitó után dr. *Hevesi főrabbi* nagy érdeklődéssel fogadott magasszárnyalású előadása következett, majd *Quartin főkantor* énekkarral kísért gyönyörű éneke. A kis *Wachsberger Márta* tiszta szép héberséggel szavalt és a közönség egy igazán sikerült, zsidó hangulatú este emlékével tért haza.

K Ö Z G A Z D A S Á G.

MAGYAR FOLYAM- ÉS TENGERHAJÓZÁSI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG. Igazgatóság: Budapest, V., Mária Valéria-utca 11. Alakult 1895-ben. Alaptőke 30 millió korona. I. *Rendes árúszállító járatok:* a *Dunán:* Regensburg—Passau—Linz—Wien—Budapest—Belgrád—Orsova és Galac között; a *Tiszán és Bégán:* Tittel—Szolnok, illetve Nagybecskerek között. II. *Rendes személy- és gyorsárú szállító járatok:* a *Dunán:* Esztergom—Pádkány—Kovács-patak; Budapest—Visegrád—Esztergom között; Budapesten helyi hajójáratok ideiglenesen Eötvös-tér—Pálffy-tér—Szent Margitsziget és Óbuda között; továbbá Budapest—Ercsi; Baja—Apatin; Vukovár—Ujvidék és Zemun—Belgrád—Orsova—Galac között; a *Tiszán:* Szolnok—Csongrád és Csongrád—Szeged között; a *Száván:* B.-Rácsa—Mitrovica—Sabác között. III. *Átkelési járatok:* a *Dunán:* Visegrád—Nagymaros és Zemun—Belgrád között; a *Száván:* Klenák—Sabác között. IV. *Kiránduló hajójáratok:* a) Budapest gyönyörű hegyvidékére, Visegrádra és környékére (Budapest—Visegrád—dömösi vonal); b) az Aldunára, a világhírű Kazánszoros—Vaskapu vidékére (Zemun—belgrád—báziás—orsovai vonal). „A Duna” c. hajózási kaulaut a társaság igazgatósága kívánatra díjmentesen megküldi.

A KŐBÁNYAI POLGÁRI SERFŐZŐ R.-T. február 22-én tartotta 26. évi rendes közgyűlését, mely tudomásul vette az igazgatóság és felügyelőbizottság jelentéseit és az 1917—18. üzletévre a 25. számú részvénytársaság ellené-

Száj-és fogápolásra különösen a
Jódormentha-Lysoform

ben 6 K osztalék kifizetését határozta el. Az igazgatóságba Bischitz Artur, dr. Éber Antal és dr. Tószegi Freund Antal választottak be. A felügyelőbizottságba Auer Róbert, Birnbaum László, Havas Emil és Mendl Gyula. Az igazgatóság Pártos Ottó és Szubert Albert cégvezetőket igazgató-helyettesekké, Aczél Armin főtisztviselőt cégvezetővé és Timár Nándor főtisztviselőt irodafőnökké nevezte ki.

AZ ORSZÁGOS IMPORT EXPORT RÉSZVÉNYTÁRSASÁG a napokban tartotta a Bank és Pénzváltó r.-t. helyiségében alakuló közgyűlését. A részvénytársaság elnöke Herzog Ignác szeszgyáros és nyakereskedő lett, ügyvezető igazgatókká pedig dr. Kertész Ernő, Tibor Hugó és Stern Henrik neveztek ki. Az új vállalat működését a napokban kezdte meg, ideiglenesen a Bank és Pénzváltó r.-t. V., Arany János utca 26. sz. helyiségében, míg központi irodái és raktárai f. é. március hó elején Pozsonyi-út 2/c. alatt a Palatinus-palotában nyílnak meg.

TEMLOMI ARANYHIMZÉSEKET, proches tórköpenyt stb. készít művészes kivitelben
HERZ EMMA aranyhímző-műterme. Arany érdemkereszt tulajdonosa stb. Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 3.

Perzsaszőnyegegek
alkalmi vételek
Sternbergnél, Dob-u. 24.

Első Kecskeméti Konzervgyár R.-T.
főzelék-, gyümölcs- és húskonzervgyártmányainak magyarországi vezérképviselője:
Beck Jakab, Budapest, VII., Izabella-tér 1.
Telefon: József 21—27.

HÖLGYFODRÁSZ
KRÁNITZ Á.
Budapest, IV., Párisi-u. 5.
(Főpostával szemben)
Salonomban elsőrangú parókákat, seittelket, hajfestést, ondolálást, fésülést elsőrangú munkaerők végzik

Gábor ékszerész Főüzlet: Budapest VII., Rákóczi-út 6. Tel. 117-94
Fióközlet: Budapest, Lipót-körút 30. Telefon 174-35

ALAPÍTÁSI ÉV
1862

• CHRONOGRÁPH.
• REPETITION ÉS
• ZSEBÉBRESZTŐK

CUENDET CONSTANT

Svájc és Németország zseb-, inga- és díszórágyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATORÁK, GYÜRÜ-ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁK RAKTÁRON ÉS RENDELÉSRE KÜLÖNLEGESSÉGEK

PÁLYÁZATI HIRDETÉS

a „Löwy Mór és Jozefa bibliatanulmányi alapítvány“
ösztöndijaira.

A pesti izr. hitközség előljárósága a „Löwy Mór és Jozefa bibliatanulmányi alapítvány“ esedékes ösztöndíjaira pályázatot hirdet. Pályázhatnak a pesti izr. hitközség területén levő közép- vagy azokkal egyenlőrangú szakiskolák felső (V–VIII.) osztályainak növendékei, kivéve azokat, kik az orsz. izr. rabbiképző- és az orsz. izr. tanítóképző-intézetbe járnak vagy jártak, szintúgy, kik a középiskolákba valamely teológiai iskolából léptek át.

Az ösztöndíj elnyerésének főfeltétele a szentírás beható tanulmányának igazolása, mely végből a pályázók a hitközség kiküldendő bizottsága előtt vizsgálatot tartoznak tenni a következő fokokban meghatározott tárgyakból:

I. fok. Mózes öt könyve, Josua, Birák és Sámuel könyvei;

II. fok. Királyok könyvei, Jeremiás, Zsoltárok, Példabeszédek, Eszter könyve.

III. fok. Jezsajás, Kis próféták, Jób, Siralmak és az egész szentírás tartalmának ismerete.

A felsőbb fokra csak oly tanulók pályázhatnak, kik már ez alapítványnak I., illetve II. fokú vizsgálatát sikerrel letették.

Az ösztöndíjakra való folyamodványok a pályázat fokának megjelölésével a pesti izr. hitközség előljáróságához címezve, a hitközségi tanfelügyelői hivatalhoz (VII., Síp-utca 12.) nyújtandók be. Mellékelendők a következő okmányok: 1. az összes végzett középiskolai latin osztályokról szóló bizonyítványok; 2. születési bizonyítvány; 3. a II. vagy III. fokra való pályázás esetén az előző fokról letett vizsgálatnak bizonyítványa; 4. esetleg szegény-ségi vagy vagyontalansági bizonyítvány.

A folyamodványok benyújtásának végső határideje f. é. március 31. A vizsgálatok május havában a hitközség hirdetőtábláján később közlendő napon fognak megtartani. Közelebbi felvilágosításokkal a hitközség tanfelügyelői hivatala szolgál.

Budapest, 1919 március hó.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

Dr. Temesvári Rezső és Földiák Gyuláné szül. Temesvári Ilka mély fájdalommal tudatják, úgy a meguk mint a család nevében, hogy imádott jó édesanyjuk, a legjobb nagynya, dédanya, testvér és rokon

özvegy TEMESVÁRY ADOLFNÉ
szül. EISLER ZSÓFIA

életének 75-ik évében, február hó 20-án hajnalban jobblétre szenderült.

Budapest, 1919 február hó.

Aldás emlékére!

Földiák Gyula veje, dr. Temesváry Rezsőné szül. Galitzenstein Laura menyee, özv. Heidlberg Sándorné szül. Földiák Margit, dr. Barabás Elemér és neje Földiák Ibolya, Hajnal Simon és neje Földiák Piroška, Fillenz Zsigmond és neje Földiák Elvira, Földiák Zsolt, dr. Mándy István és neje Temesváry Blanka, Temesváry Erzsi, Temesváry Miklós unokái, Heidelberg Vali és Magda, Barabás Lila és Kitty, Hajnal Vera és Laci, Fillenz Gyuri és Edith, Mandy Marianne és Stefka dédunokái, Eisler Izidor, Kleinmann Adolf és neje szül. Eisler Mária, Blockner Izidor és neje szül. Eisler Regina, özv. Eisler Tivadarné, özv. Pécsi Józsefné szül. Temesváry Rozália, özv. Temesváry Manóné, Temesváry Imre és neje, Temesváry Mór és neje, testvérei, sógorai és sógornői.

PESTI VIKTÓRIA

GŐZMALOM

BUDAPEST

Villamos vasaló

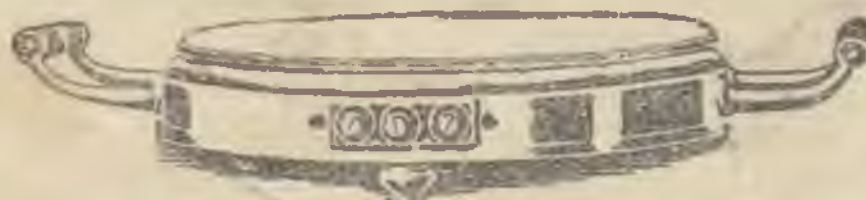
zsinórral és dugókkal **K 110.-**

Villamos főző-rechaud

zsinórral és dugókkal

K 150.-

Faludi Henrik és tsa műszaki nagykereskedése
Budapest V., Akadémia-utca 1. :: Telefon-szám 126-90.

Köztársaságban is csak úgy érzi jól magát, ha
"SZENT JÁNOS.. **KESERŰVIZSÓ-**
TABLETTÁT használ székrekedés ellen. Kapható mindenütt

Mélyen lesújtva a váratlan szörnyű csapástól tudatjuk, hogy a nemesszívű-ember, kit mindnyájan forrón szerettünk

MARTOS IGNÁC

részvénytársasági igazgató

43 éves korában, szívszélhűdés következtében elhunyt.

Budapest, 1919 március hó.

A gyászoló Martos- és Glücksthal-család.

Lisztes József

szűcsmester

Budapest, IV., Váci-utca 46.

Ajánlja saját műhelyében készült dúsan felszerelt kész szőrmeárú-raktárát. Mindennemű szőrmeárúk és téli ruhák nyári gondozásra elfogadtatnak.

DR. WALTER

szeminárium, Budapest, VIII., Rákóczi-út 51. szám
Telefon: József 23-99. Méltányos feltételek mellett vállal előkészítést középiskolai vizsgálatokra. Külön esti és hölgytanfolyam

Gyermekdivat-szalón. Különlegességek fiú- és leánykaruhákban. Eredeti modellek fiatal leányok részére.

Pressburger E.

Budapest
IV., Kígyó-tér 4. (Félemelet.)

Szalámi

elsőrendű marhahúsból (száraz)
elsőrendű marhahúsból (félszáraz)

Reissenberger Gusztáv szalámigyárában
Budapest, VI., Szív-utca 45. szám. Telefon: 21-22.

Haladás tanintézet

Budapest, VI., Gróf Zichy Jenő-u. 19

Szaktanítás. — Nyelvek. — Korrepetálás. — Hölgyeknek külön tanfolyam.

előkészít polgári-, reál-, kereskedelmi iskolai, gimnáziumi magánvizsgálatokra, érettségire

ROSENSTINGL

perzsaszőnyeg raktára nagyban és kicsinyben
BUDAPEST, IV., DEÁK-TÉR 4. SZ.

TELEFON: 6-76.

Markovits Elek fiai szeszipari és kereskedelmi r.-t.

SZATMÁRNÉMETI. Fióktelep: Halmi

Vállal bérfinomítást a mindenkori viszonyoknak megfelelő feltételek mellett

VESZEK aranyat, ezüstöt, briliánsokat, gyöngyöket, régiségeket; hagyatékat teljes értékben veszek. Ékszerek nálam olcsón kaphatók. ADLER SÁNDOR ékszerész és óráspeciálista, Budapest, VI., Király-utca 44. szám.

Székely A. Aladár

elsőrangú úri szabósága Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 13. Telefon: 93-81. Készít raktáron levő és a rendelő által hozott szövetekből kiváló szabású ruhákat. Fordításokat és alakításokat is vállal

Zelizyné Rady Adél

női divatműterme

Budapest, IV., Kecskeméti-u. 13.

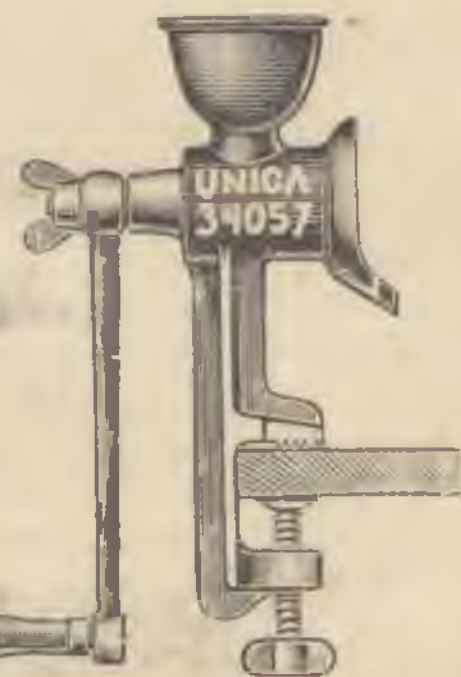
Telefon: József 34-67. szám.

KERESEK 3. és 4. polgárit végző fiaim mellé korrepetitort. Általános műveltséggel bíró, német nyelvoktatásban is jártas pályázók küldjék be ajánlatukat a kiadóhivatalba. Fixfizetés havi 1200 korona, ellátás nélkül, 6-800 korona havi mellékjövedelem!

„UNICA“

az egyetlen kitűnő kávé-, mák-, fűszer- és cukor-gyorskézidaráló. Az „UNICA“-jegyű kézikészítő a beömlési és kifolyási tölcserével egy darabból van öntve s elmés szerkezeténél fogva gyorsan adja ki a legfinomabb anyagot. Az „UNICA“ morzsoló kicserélhető tárcsákkal készül, finom és durva morzsolásra szabályozható, úgy hogy mindenféle magot is képes feldolgozni.

KLEIN GUSZTÁV és TÁRSA
BUDAPEST, VII.,
KIRÁLY-UTCA 87/a.

Nélkülözhetetlen a háztartásokban! Ára darabonként K 45.—

CSALÁDI HÁZAK, villák, bérházak, ipari és gyártelepek, internátus, szanatórium, árúházaknak s a többi megfelelő objektumok forgalmi vállalata **HUSZÁR A.** Budapest, V., Zrínyi-utca 1. szám. Gresham-palota. Telefon 81-08. Lakás-, üzlethelyiség- és ingatlanhirdető-vállalat. Elsőrangú ajánlatok. A főváros legmegbízhatóbb vállalata

Kinek van használt hanglemeze?

Régi vagy törött
hanglemezeket míg az
anyaghiány tart
legmagasabb áron vesz
vagy cserél

W Á G N E R

hangszernagyárúháza

BUDAPEST, VIII., JÓZSEF-KÖRÚT 15. SZÁM

Fióküzlet: IX., RÁDAY-UTCA 18. SZÁM

Óvás! Figyeljen a „Wagner“-névre, hogy máshoz be ne tévedjen!
Beszélőgépek 1500 koronáig. Árjegyzék ingyen.

RÖSER-TANINTÉZET

a) Felsőkereskedelmi, b) Polgári iskola, c) Nevelő-internátus. — **Beiratások június 20-ától.** —
Értesítőt küld: RÖSER-tanintézet, Budapest, VI.,
Aradi-utca 10. szám

Magyar törölő- gummi

Magyar címer
a védjegye!
Magyar diák
csak ezt vegye!

VÉDJEJEGYE:

**Kapható
minden
papirke-
reskedés-
ben.**

Magyar rug-
gyantaárúgyár
r.-t. Budapest.

HATSCHÉK és FARKAS

BUDAPEST, V., KÁROLY-KÖRÚT 26

Telefon
142-78

**Szemüvegek,
orrcsíptetők**
orvosi rendelethez is.

**Optikai
cikkek.**

∴ Teljes ∴
mozgószínház-
berendezések.

Kérje legújabb meg-
jelent árjegyzékünket

FIATALOS, ÜDE ARCBŐRT

varázsol elő 10 nap alatt és eltávolít minden teint-
hibát, ú. m. mitesszer, pattanás, sárgafolt, ránc, orr-
vörösség, likacsos, hervadt, pettyhűdt bőrt, a dr.
Kayserling-féle szépítőszert. A kúra egyszerű, otthon
végezhető, minden feltűnés nélkül. Befejezése után
az arc bőr ragyogó szépségben, gyermeki üdeségben
és tisztaságban pompázik. Ára 18—. K bérmentve.
Diszkrét szétküldés utánvétellel, vagy az összeg elő-
zetes utalványozása ellenében.

Gyár: HIVARYON & Co. — Szétküldési hely:
GROSS ANTAL, Budapest, VIII., József-körút 23/1.

VISÓ és GRÜNFELD

hölgyfodrász, paróka-
készítő és hajkereskedő
BUDAPEST, IV. ker., Anker-
köz 12. sz. (Anker-palota)

Nagy raktár kész hajfonatok (cop-
fok), parókák, (transformációk) és
minden e szakmába vágó munkák-
ban. Elvállal mindennemű HAJMUN-
KÁT (kihullott hajból is) a legjutá-
nyosabb árak mellett. Vidéki meg-
rendelésnél egy zárt levélben egy
kis hajminta beküldése elegendő.

ARANYAT

13—24 koronáig; briliánst, ezüstöt,
régiséget legmagasabb áron veszek.

Ékszerek nálam olcsón kaphatók.

SCHWARTZ J. ÉKSZERÜZLETE
BUDAPEST, IV., MEHMED SZULTÁN-ÚT 21.

Berlini Kozmetikai Intézet

Hajszálak eltávolítása véglegesen villannyal. Hámlasztó-
kúra. A legeredményesebb szépségápolásért garanzálók.
„Marion” szörveesztő ára 15 K, „Marion” fehéritő krém
ára 6 K, „Marion” hámlasztó ára 15 K. Törv. védve.
Hoffmann Marian, Budapest, VIII., József-körút 43.
Telefon: József 49—51.

BACH MARGIT
Budapest, VII.,
Almássy-utca 3.

„KLARISS” Kozmetikai intézele

Hajszálakat végleg kirtunk, villannyal ráncokat kisimitunk.
Pattanást, szeplőt, májfoltot, szemölcsöt, mitesszert végleg eltávolítunk.
Hámlasztás, arcgőzölés és vibrációs arcmasszázs, manikűr jutá-
nyos bérletben. Ideiglenes szőrtelenítő, valamint „Klariss” bőrfé-
hritő, bőrlinomitó, szeplő-kreml, puderek minden színben és szep-
pano kaphatók. Vidéki szétküldés. Érdeklődők leveleire válasz

Zsák, zsineg és ponyva

SCHILLINGER MIKSA

Budapest, V., Rudolf-rakpart 7.

Telefonszámok:

45—26, 142—75. Zsák- és ponyvakölcsönzés.

**Gőzgépek, gőzkazánok, félstabilgépek,
lokomobilok, sínek, csövek, tartányok,
használt de jó állapotban kaphatók:**
ABELES EMIL cégnél Budapest, V., Váci-út 88.
Telefon: 24—41. Sürgőnycim: „BARSEL”.

Holitscher és Vértesi ezelt Weisz Fülöp és Fia
levélboríték- és papírneműgyár. Budapest, IV. ker.
Fővám-tér 4. Kereskedelmi boríték, díszdobozok és
mappák gyártása. Telefon: József 102—51 és 102—52.

Nyakkendőház Cégtulajdonos: LÁSZLÓ ANDOR
Budapest, V., Deák Ferenc-u. 14.

Fiókküzet: IV., Kigyó-utca 5. szám (Klotild-palota)
Saját gyártású nyakkendők csodásan gazdag vá-
lasztékban. Árjegyzéket 20 fill. bélyegért küldünk

Férfi- és női kalapok alakítását

legszebb kivitelenben készít
LÖWY R. kalapgyára,
Budapest, VII., Károly király-út 9. (az udvarban)
Gyűjtőhely: VI., Szondy-utca 95.